

Turvallisuus ja luottamus

Kevään 2024 Kansallisten
dialogien kokemusraportti

Elina Henttonen, Janne Kareinen ja Kai Alhanen

**KANSALLISET
DIALOGIT**

Sisältö

Tiivistelmä	4
Kansalliset dialogit.....	5
Esipuhe.....	6
1. Johdanto	8
2. Tiedot keskusteluista.....	10
3. Turvattomuuden maantiede	13
Kodeissa.....	14
Lähiympäristössä	16
Digitaalisessa ympäristössä	18
Kouluissa	20
Työpaikoilla	21
Mediassa.....	22
Julkisissa palveluissa	23
Päätöksenteko ja yhteiskunnallinen ilmapiiri.....	25
Sodat maailmalla.....	27
Planeetta	29
4. Luottamuksen lähteet.....	31
Fyysinen ja henkinen toimintakyky	31
Sosiaaliset suhteet ja yhteisöt.....	33
Kansalaisten osallisuus ja hallinnon avoimuus.....	36
Dialogi.....	38
5. Johtopäätökset.....	41

Tiivistelmä

Kansallisissa dialogeissa kevätkaudella 2024 keskusteltiin Suomessa asuvien ihmisten kokemuksista turvattomuudesta, turvallisuudesta ja luottamuksesta. Dialogeja järjestettiin ympäri Suomen 111, ja tässä luvussa ovat mukana valtioneuvoston kanslian ja Erätauko-säätiön yhteistyössä järjestämät 35 Tulevaisuusdialogia, joita hyödynnetään osana valtioneuvoston tulevaisuusselontekoa. Keskusteluihin osallistuneet 1130 henkilöä tulivat erilaisista sosiaalisista ryhmistä, kulttuurisista taustoista ja ammateista. Lähtään he olivat viisivuotiaista esikoululaisista yhdeksänkymmppiisiin osallistujiin.

Dialogien kirjausten pohjalta laaditussa kokemusraportissa piirretään näkyviin keskusteluissa hahmottuva "turvattomuuden maantiede". Se paikallistaa kansalaisten kokemia turvattomuuden alueita ja esittää niiden syitä ja seurauksia eri yksilöiden elämässä. Tämän rinnalla kuvataan dialogien osallistujien tunnistamat "luottamuksen lähteet", joiden avulla vahvistetaan ihmisten luottamusta heidän omassa elämässään, suhteessa toisiinsa ja yhteiskuntaan. Nämä kaksi rinnakkaista näkymää yhteiskuntaamme muodostavat kokonaiskuvan, jossa turvattomuus on selvästi kasvanut, mutta jossa kei-not turvan ja luottamuksen rakentamiseen ovat yhä ulottuvillamme.

Tärkeimmät johtopäätökset kevään 2024 Kansallisista dialogeista ovat:

- 1.** Kansalaisten kokema turvattomuus on lisääntynyt. Tämä näkyy erityisesti heikompana luottamuksena yhteiskunnan turvaverkkoihin ja oman elämän ennakoitavuuteen. Lisääntynyt ennakoimattomuus ja turvaverkkojen koettu rapautuminen kaventavat monen ihmisen luottamuksen piiriä ja asettavat yksilöt eriarvoiseen asemaan sen perusteella, minkä verran heidän lähipiirissään on saatavilla tukea ja apua.
- 2.** Turvattomuus ja sen synnyttämä epävarmuus ravistelevat samanaikaisesti monia eri elämänalueita: työtä ja toimeentuloa, hyvinvointia ja hoivaa, yhteiskunnan yhtenäisyyttä, tiedon merkitystä ja luotettavuutta, kansainvälisiä suhteita ja viime kädessä myös planeetan elinehtoja. Useat huonoista muutoksista tuntuvat pysyviltä ja ihmisten on yhä vaikeampi uskoa siihen, että tulevaisuudessa asiat olisivat jossain vaiheessa taas paremmin. Epävarmaan tulevaisuuteen suuntaaminen muuttuu entistäkin vaikeammaksi, jos ihmiset eivät kykene luottamaan toisiinsa ja yhteiskunnan kannattelukykyyn.
- 3.** Lisääntyneen turvattomuuden keskellä kansalaisilla on vankkoja käsityksiä siitä, miten rapautuvaa luottamusta voidaan korjata ja samalla vahvistaa turvallisuuden tunnetta. Luottamusta voidaan rakentaa monella tasolla: auttamalla ihmisiä huolehtimaan omasta toimintakyvystään, luomalla yhteisöjä rakentavia kohtaamisia, vahvistamalla kansalaisten osallisuutta ja hallinnon parempaa ymmärrystä päätöksenteon pohjaksi, sekä tekemällä näkyväksi myönteisiä kuvia tulevaisuudesta. Päätäjien ja hallinnon on tärkeää huomioida, että kansalaisten kokemukseen turvallisuudesta ja turvattomuudesta yhteiskunnassa vaikuttavat ennen kaikkea heidän arkensa konkreettiset olosuhteet, julkisten palveluiden saatavuus ja toimivuus sekä poliittisen päätöksenteon oikeudenmukaisuus.

Kansalliset dialogit

Kansallisilla dialogeilla on kaksi keskeistä tavoitetta:

1. Tarjota kansalaisille mahdollisuuksia kokoontua yhteen ja keskustella tärkeistä aiheista rakentavasti ja avoimesti.
2. Luoda osallistujien kokemusten kautta julkishallintoa ja muita toimijoita hyödyttävää ymmärrystä ja ajankohtaista tilannekuvaa erilaisista yhteiskunnallisista ilmiöistä, haasteista ja mahdollisuuksista.

Lisäksi Kansallisilla dialogeilla halutaan vahvistaa yhteiskunnallista luottamusta, osallisuutta ja eri toimijoiden kyvykkyyttä käsitellä asioita dialogin keinoin.

Kansallisen dialogit perustuvat julkishallinnon ja kansalaisyhteiskunnan tasa-arvoiselle, avoimelle ja läpinäkyvälle yhteistyölle. Toimintaa ohjaa *ydinryhmä*, joka vastaa keskusteluserjojen koordinoinnista, dialogien järjestäjille tarjotun materiaalin tuottamisesta, järjestäjien kutsumisesta ja perehdytyksestä, sekä dialogit yhteenvetävän kokemusraportin tuottamisesta ja julkaisemisesta. Keskustelunjärjestäjille tarjotaan perehdytys ja tukimateriaali keskustelun järjestämiseen ja ohjaamiseen.

Mikä tahansa toimija tai kuka tahansa kansalainen voi tulla mukaan järjestämään omia Kansallisia dialogeja. Tavoitteena on saada mahdollisimman monen eri ihmisryhmän ääni kuulluksi ja että ääneen pääsisivät myös ne ihmisryhmät, joita ei muutoin yhteiskunnallisessa keskustelussa kuulla.

Dialogi keskustelun tapana tarkoittaa tasa-arvoista, osallistujien kokemuksiin perustuvaa keskustelua. Dialogi tähtää ymmärryksen lisäämiseen keskustelun aiheesta, toisista ja itsestä. Dialogilla on usein joustava rakenne, jossa virittäytymisen ja avoimen keskustelun kautta edetään syventämään ymmärrystä yhdessä. Keskustelussa ei pyritä yksimielisyyteen eikä ratkaisuihin. Dialogissa on tilaa erilaisille näkökulmille ja yllättävillekin oivalluksille.

Vuosittain järjestetään kaksi Kansallista dialogia. Aihevalinta tehdään neljän kriteerin ohjaamana:

1. Suomessa tarvitaan lisää monipuolista ymmärrystä aiheesta
2. Aihe koskettaa laajaa joukkoa kansalaisia koko valtakunnan tasolla
3. Aiheen käsittely ei sulje pois mitään tiettyä ihmisryhmää
4. Laajempi ymmärrys aiheesta hyödyttää myös julkishallintoa

Dialogeista tehdään kullakin kierroksella kokemusraportti, joka perustuu keskustelujärjestäjien kirjauksiin dialogien sisällöistä. Raportti muodostaa kokonaiskuvan käsiteltävästä aiheesta erilaisten ihmisten ja ihmisryhmien kokemuksiin pohjautuen ja luo kattavan yhteiskunnallisen tilannekuvan aiheesta.

Kokemusraporttia hyödynnetään valtion, kuntien ja hyvinvointialueiden hallinnossa ja päätöksenteossa. Aikaisempia dialogiyhteenvetoja on hyödynnetty esimerkiksi valtionhallinnossa politiikkatoimien valmistelussa, kuten avoimen hallinnon strategian laadinnassa. Syksyn 2023 *Yhdessä ja yksin* -yhteenvetoa hyödynnetään muun muassa julkisen johtamisen kehittämisessä (2024–2025) ja julkisen johtamisen ryhmän valmistelutyössä.

Myös dialogien järjestäjien, keskustelijoiden ja aiheesta kiinnostuneiden toivotaan hyödyntävän raporttia omassa toiminnassaan.

Esipuhe

Kansallisia dialogeja on nyt järjestetty puolentoista vuoden ajan. Käsillä oleva kokemusraportti on kolmas julkaisu, ja edeltäjiensä *Elämä epävarmuudessa ja Yhdessä ja yksin* -raporttien tavoin se piirtää monipuolisen kuvan Suomessa asuvien ihmisten elämästä. Vaikka jokainen Kansallisten dialogien kierros tuo esiin erilaisia asioita, niin tietyt seikat toistuvat. Epävarmuuden tuoma turvattomuus on yhä useamman ihmisen arkea. Lukuisat yhteisöt hakevan uusia muotojaan digitalisoitumisen, työelämän muutosten, julkisten palveluiden supistamisen ja yhteiskunnallisen kuohunnan ja globaalien kriisien ristipaineissa. Suomalainen yhteiskunta käy läpi yhtä historiansa suurinta muutosta, mutta tulevaisuuden suunnat ovat vielä hämärän peitossa.

Kevään 2024 Kansallisen dialogin aiheeksi valikoitui *Turvallisuus ja luottamus*. Aiheenvalintaa käsitteleviin dialogeihin osallistuneet henkilöt nostivat esiin kokemuksensa turvallisuuden tunteen heikentymisestä ja sen vaikutuksista ihmisen elämään. Sodan, inflaatio, hallituksen tekemät leikkaukset, huolestuttavat uutiset kotimaasta ja maailmalta sekä alati taustalla häämöttävät mutta rivakasti etenevät ekologiset kriisit horjuttavat monien perusluottamusta elämään, kanssaeläjiin ja yhteiskuntaan. Samalla kuitenkin halutaan uskoa siihen, että meillä on vielä mahdollisuuksia kääntää asioita parempaan suuntaan ja rakentaa luottamusta toisiimme ja tulevaisuuteen. Yhteinen suunta on kuitenkin veitsenterällä.

Niinpä päätimme kutsua kansalaiset keskustelemaan tästä jännitteestä: turvallisuuden tunteen

muutoksista ja luottamuksen rakentamisen keinoista. Yli 1000 ihmistä osallistui dialogeihin ja heidän äänensä turvin uskomme, että voimme tarjota raportin lukijoille ainutlaatuisen tilannekuvan Suomesta keväällä 2024. Tässä raportissa kuvattujen sisältöjen lisäksi on tärkeää korostaa, että Kansallisten dialogien erityispiirre on, että niiden tuottama tieto on ihmisten ”omakohtaista kokemusta, heidän omilla sanoillaan”. Ne tuottavat arvokasta kokemustietoa yhteiskuntamme syväluotaavista muutoksista ja siten täydentävät muiden tutkimusten ja kyselyjen tarjoamaa informaatiota.

Kansallisissa dialogeissa ei kuitenkaan ole pelkästään kyse niiden tuottamasta yhteiskunnallisesta ymmärryksestä. Niissä on kyse myös demokraattisesta elämäntavasta. Demokratian tärkeimmät arvot – vapaus ja tasa-arvo – toteutuvat yksinkertaisessa asetelmassa: joukko ihmisiä istumassa ringissä puhumassa yhteisistä tärkeistä asioista. Onnistumme Kansallisten dialogin avulla tavoittamaan poikkeuksellisen laajan joukon hyvin erilaisia ihmisryhmiä ja yksilöitä. Näin saadaan myös kuululle monia sellaisia ääniä, joita yleensä ei kuulla yhteiskunnallisessa keskustelussa. Vaikka julkishallinnon toimijat ja päättäjät ovat kiinteästi mukana Kansallisissa dialogeissa, he eivät päättäne sitä, mistä puhutaan ja miten. Sen sijaan myös viranhaltijat ja päättäjät asettuvat dialogirinkeihin muiden osallistujien tavoin. Lukuisissa dialogeissa lopuksi palataan tähän asetelmaan ja todetaan, että dialogit ovat yksi tärkeimmistä keinoistamme kulkea yhdessä kohti epävarmaa huomista.

Risto Alatarvas
erityisasiantuntija
valtioneuvoston kanslia

Katju Holkeri
yksikönpäällikkö
valtiovarainministeriö

Ulla Siimes
toiminnanjohtaja
Lastensuojelun keskusliitto

Heidi Hagman
kehittämispäällikkö
Tuusulan kunta

Kai Alhanen
johtaja
DialogiAkademia, Aretai Oy

Hannele Laaksolahti
johtava asiantuntija
Sitra

Ira Alanko
neuvotteleva virkamies
valtiovarainministeriö

1. Johdanto

Kansallisissa dialogeissa kevätkaudella 2024 keskusteltiin Suomessa asuvien ihmisten kokemuksista turvattomuudesta, turvallisuudesta ja luottamuksesta. Dialogeja järjestettiin ympäri Suomen 111, ja tässä luvussa ovat mukana valtioneuvoston kanslian ja Erätauko-säätiön yhteistyössä järjestämät 35 Tulevaisuusdialogia, joita hyödynnetään osana valtioneuvoston tulevaisuusselontekoa. Keskusteluihin osallistuneet 1130 henkilöä tulivat erilaisista sosiaalisista ryhmistä, kulttuurisista taustoista ja ammateista. Iältään he olivat viisivuotiaista esikoululaisista yhdeksänkymmppisiin osallistujiin.

Dialogeissa korostui erityisesti kasvanut turvattomuuden kokemus, jonka seurauksena sekä oman elämän että yhteiskunnan ennakoitavuus on heikentynyt. Turvattomuutta keskustelijoille aiheuttivat muutokset omassa ja kanssaihminen hyvinvoinnissa, töiden jatkuvuus ja toimeentulo, erilaisten palveluiden saatavuus sekä fyysisen lähiympäristön ja digitaalisen ympäristön tapahtumat. Läpi keskusteluiden esiin nousivat myös hallituksen ja median toiminta ja maailmalla käytävien sotien vaikutus. Dialogien pohjalta voidaan päätellä, että kansalaisten kokemukseen turvallisuudesta ja turvattomuudesta vaikuttavat ennen kaikkea arjen

olosuhteet, kokemus palveluiden saatavuudesta ja toimivuudesta sekä yhteiskunnan ja päätöksenteon oikeudenmukaisuus.

Kansallisten dialogien aineisto tukee muissa tutkimuksissa ja kyselyissä esiin tulleita kehityssuuntia. Vaikka viimeisin Kansalaispulssi-kysely kesäkuussa 2024¹ osoitti pientä kohenemistä kansalaisten luottamuksessa, niin juuri ennen Kansallisia dialogeja ja niiden aikana tehdyissä syksyn 2023² ja kevään 2024³ Kansalaispulssi-kyselyissä kansalaisten kokemus yhteiskunnan oikeudenmukaisuudesta oli laskenut alimmilleen sitten koronakevään 2020. Huoli taloudellisesta pärjäämisestä oli kasvanut ja luottamus terveydenhuoltoon laskenut.

Myös sisäministeriön turvallisuuden tunteen kehittymistä kuvaava seuranta (2023)⁴ osoittaa suomalaisten turvallisuuden tunteen heikentyneen selvästi. Seurannassa nousi esille alueellisia ja ikäryhmiä koskevia eroja turvallisuuden kokemisessa: maaseudun paikalliskeskuksissa turvallisuuden tunne on heikompaa kuin kaupungeissa, ja alle 40-vuotiailla heikompaa kuin vanhemmilla ikäluokilla. 65 prosenttia vastaajista kokee huolta toimeentulosta ja taloudellisesta turvallisuudesta. Vastaajista 93 prosenttia

kertoo myös olevansa huolissaan suunnasta, johon maailma on menossa.

Tuoreessa OECD:n luottamusvertailussa (2024)⁵ Suomi näyttäytyy kuitenkin kansainvälisessä vertailussa yhä korkean luottamuksen yhteiskuntana. Suomessakin luottamus hallintoon on kuitenkin laskenut selvästi, ja huolta kannetaan erityisesti hintojen noususta ja terveydenhuollon tilasta.

Kansallisten dialogien 1130 henkilön kokemuksiin perustuva aineisto on ainutlaatuinen kokemustiedon lähde, jolla voidaan täydentää ja syventää kyselytutkimuksissa havaittuja kehityskulkuja. Dialogit tuottavat eri elämäntilanteissa ja sosioekonomisissa asemissa elävien ihmisten kohtaamisissa syntyvää kokemustietoa. Ne auttavat ymmärtämään, mistä turvattomuus, turvallisuus ja luottamus konkreettisesti rakentuvat ihmisten arjessa ja millaisia eroja näissä kokemuksissa on eri ikäisten,

eri puolilla Suomea asuvien ja erilaisissa elämäntilanteissa elävien ihmisten elämässä. Samalla dialogit valottavat sitä, millaiset seikat vaikuttavat laajemmin yhteiskunnassamme turvallisuudentunteeseen ja luottamukseen.

Tässä dialogien kirjausten pohjalla laaditussa raportissa piirretään näkyviin keskusteluissa hahmottunut ”turvattomuuden maantiede”. Se paikallistaa kansalaisten kokemia turvattomuuden alueita ja esittää niiden syitä ja seurauksia eri yksilöiden elämässä. Tämän rinnalla kuvataan dialogien osallistujien tunnistamat ”luottamuksen lähteet”, joiden avulla vahvistetaan ihmisten luottamusta heidän omassa elämässään, suhteessa toisiinsa ja yhteiskuntaan. Nämä kaksi rinnakkaista näkymää yhteiskuntaamme muodostavat kokonaiskuvan, jossa turvattomuus selvästi näyttää kasvavan, mutta jossa keinot turvan ja luottamuksen rakentamiseen ovat yhä ulottuvillamme.

¹ <https://valtioneuvosto.fi/-/kansalaispulssi-kansalaisten-mielialat-ja-luottamus-yhteiskuntaan-ovat-vahvistuneet-selvasti>

² <https://valtioneuvosto.fi/-/kansalaispulssi-kokemus-yhteiskunnan- oikeudenmukaisuudesta-ja-luottamus-useisiin-instituutioihin-heikentynyt>

³ <https://valtioneuvosto.fi/-/kansalaispulssi-luottamus-terveydenhuoltoon-ja-koulutukseen-yha-laskussa>

⁴ <https://intermin.fi/-/suomalaisten-turvallisuuden-tunne-on-heikentynyt-viime-vuodesta>

<https://intermin.fi/documents/1410869/4024872/Sentimentti-tiivistelmä-tutkimustuloksista-lokakuu2023.pdf/>

⁵ <https://www.oecd.org/en/topics/trust-in-government.html>

https://www.oecd.org/en/publications/oecd-survey-on-drivers-of-trust-in-public-institutions-2024-results-country-notes_a8004759-en/finland_596ba5da-en.html

2. Tiedot keskusteluista

Tiedoissa ovat mukana Tulevaisuusdialogit

111

keskustelua

1130

keskustelijaa

Keskustelijoiden ikä:

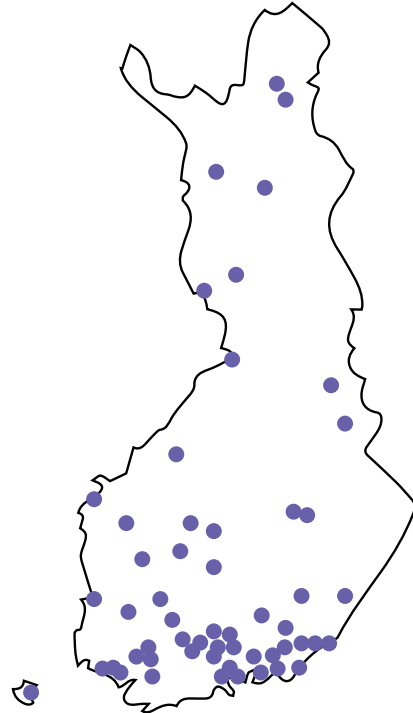
5-90 vuotta

Keskusteluja pidettiin

5

kielellä

suomi, englanti, espanja, ruotsi ja venäjä

Keskustelujen paikkakunnat:

Keskusteluja järjestettiin ympäri Suomen sekä etä-keskusteluina verkossa muun muassa seuraavissa kylissä, kunnissa ja kaupungeissa:

Espoo, Forssa, Hausjärvi, Helsinki, Hyvinkää, Hämeenlinna, Inari, Ivalo, Janakkala, Joutseno, Jyväskylä, Järvenpää, Kaarina, Kainuu, Kannonkoski, Kemi, Keuruu, Kittilä, Kouvola, Kotka, Kuhmo, Kuopio, Lahti, Lappeenranta, Loppi, Loviisa, Maarianhamina, Mikkeli, Naantali, Nurmijärvi, Oulu, Pori, Pornainen, Porvoo, Rovaniemi, Salo, Sastamala, Savonlinna, Seinäjoki, Siilinjärvi, Sodankylä, Somero, Tammela, Tampere, Turku, Tuusula, Vaasa, Valkeakoski, Vantaa, Vihti, Virolahti, Virrat, Vuohijärvi, Ylivieska, Äänekoski.

Lisäksi keskusteluihin osallistuttiin Belgiasta, Libanonista, Saksasta ja Taiwanista.

Keskustelijat olivat muun muassa:

lapsia, nuoria, koululaisia, opiskelijoita, vanhempia, kuntalaisia, eri alojen ammattilaisia kuten opettajia, nuorisotyöntekijöitä, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia, kulttuurialan ammattilaisia, valtion ja

kuntien virkahenkilöitä, poliiseja, tutkijoita, taiteilijoita, yrittäjiä, järjestöjen työntekijöitä ja aktiiveja, maahan muuttaneita, aktivisteja, vammaisia, kokemusasiantuntijoita, vertais- ja vapaaehtoistoimijoita, rikos- ja päihdekuntoutujia, päättäjiä, eläkeläisiä ja johtajia.

Keskusteluista järjestivät:

Kansalaisjärjestöt ja yhdistykset:

Kalliolan settlementti (2 keskustelua), Kalliolan settlementti ja Auralan settlementti, Kansalaisareena / Kohti tulevaa -hanke, Kansanvalistusseura sr, Kare ry, Keski-Uudenmaan vertais- ja kokemusasiantuntijatoiminnan tuki Werkko ry, Kynnys ry, Marttaliitto, Mieli / Rovaniemen seudun mielenterveysseura ry, Naistenkartano, Opintokeskus Sivis, Pelastakaa Lapset ry, Pesäpuu ry, Rovaniemen eläkeläiset ry (2 keskustelua), Sillat ry, Sivistysliitto Kansalaisforumi ja Suomen Nuorisoseurat, Suomen Operaatio Libero ry, Suomen Pakolaisapu ry, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto Valli ry, Vanhustyön keskusliitto (2 keskustelua), Vuohijärven kyläyhdistys.

Valtionhallinto, kunnat ja kaupungit:

Espoon kaupunginkirjasto, Forssan kaupunginkirjasto, Forssan kaupunki, Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän kaupunki / osallisuuspalvelut, Järvenpään kaupunki, Kannonkosken kunta, Kela, Keuruun kaupunginkirjasto, Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Taiteen edistämiskeskus, Porvoon kaupunginkirjasto, Rovaniemen kaupungin osallisuuspalvelut, Rovaniemen kaupungin osallisuuspalvelut ja Erityislasten omaiset ry, Rovaniemen kaupunki / Osallisuuskeskus Oodi, Tammelan kunnankirjasto, Taiteen edistämiskeskus/Globe Art Point (4 keskustelua), Tuusulan kunta, valtiovarainministeriö / Avoin demokratiaverkosto (2 keskustelua), valtiovarainministeriö / Innovaatioverkosto, valtiovarainministeriö / LIMinal National Dialogues (3 keskustelua), valtiovarainministeriö (3 keskustelua), verkostokonsulttikoulutus Rovaniemellä (5 keskustelua).

Säätiöt, instituutit ja koulutusorganisaatiot:

Diakonissalaitos / D-asetat (3 keskustelua), Erätauko-säätiö, Erätauko-säätiö & Puistokatu 4, Laurea-ammattikorkeakoulu, Postimuseo, Savonia-

ammattikorkeakoulu, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra, Tukena-säätiö.

Yritykset ja yksityiset ihmiset:

Aretai Oy/DialogiAkademia, Henna Hertsi, Intonaattorit Oy, Kohtaava dialogi (2 keskustelua), Matilda Holkkola ja Annina Myllyaho, Roboline Group Oy, Valtaamo Oy.

Tulevaisuusdialogit:

Tämän raportin osana on hyödynnetty Erätauko-säätiön ja valtioneuvoston kanslian yhteistyössä järjestämien 35 Tulevaisuusdialogin kirjauksia, jotka ovat osa valtioneuvoston tulevaisuusselonteon valmistelua. Näistä dialogeista olemme poimineet turvallisuuteen ja luottamukseen liittyvää sisältöä. Tulevaisuusdialogeihin osallistui lähes 300 henkilöä yli 50 eri paikkakunnalta ja kolmesta eri maasta. Kolme Tulevaisuusdialogia järjestettiin ruotsiksi. Tulevaisuusdialogit toteutettiin yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Näitä olivat: Aivovammaliitto, FinFami ry, Finnsight-tapahtuma, Eläkeliitto, Hausjärven, Janakkalan ja Lopen lukiot, Hämeenlinnan kaupunki, Invalidiliitto, Kainuun liitto, Kotkan kaupunki, Kuopion kaupungin osallisuustiimi, Kölvi-toiminta, Näkövammaisten liitto, Nätverket Bärkraft, Palvelutalo Saga Kaskenpuisto, Puistokatu 4, Reserviläisliitto, Smile-hanke, Suomen Romaniyhdistys ry, Suomi-Seura, Suopellon koulu, Tuusulan kunta, Yhteinen pöytä -ruokaterminaali, Yhdessä osallistuen -hanke / Mikkeli, Nuorten tulevaisuushuippukokous.

Dialogien kirjaukset vaihtelevat sanatarkoista litteroinneista ranskalaisin viivoin kirjattuihin yhteenvetoihin. Tässä raportissa käytetyt aineisto-otteet ovat suoria lainauksia dialogien kirjauksista, joista on luettavuuden vuoksi paikoin poistettu täytesanoja (kuten, niinku, tota) ja tarvittaessa lyhennetty. Olemme lähilukeneet aineiston ja analysoineet sen temaattisesti kiinnittäen ensin huomiota yksittäisissä dialogeissa esille nousseisiin teemoihin ja ymmärryksen kehkeytymiseen. Tämän pohjalta olemme laajentaneet analyysia koko aineistosta muodostuvaan suureen dialogiin, jossa yksittäiset keskustelut asettuvat eri näkökulmineen osaksi kokonaiskuvaa.

Turvatoimuuden maantiede

3. Turvattomuuden maantiede

**”Tuntuu, että turvattomuuksia
vaan tulvii.”**

Dialogeihin osallistuneiden 1130 ihmisen kokemusten kautta piirrämmme näkyviin kuvan ”turvattomuuden maantieteestä” Suomessa asuvien ihmisten elämässä. Tämä kartta kattaa kodit, lähiympäristön, koulut, työpaikat ja yhteiskunnan palveluista päätöksentekoon. Kartalle piirtyvät myös media ja digimaailma ja se kurottaa myös Suomen rajojen ulkopuolelle ja jopa planeettamme rajoihin. Yhteistä kartan eri tasoille on kokemus siitä, että keskustelijat tuntevat turvattomuuden lisääntyneen elämässään.

Kodeissa

Monet keskustelijoista kokevat oman kodin turvallisimmaksi paikaksi, mutta samaan aikaan turvattomuus kolkuttaa yhä useamman ovella. Dialogien osallistujat kokivat, että koteihin heijastuu niiden ulkopuolelta monia turvattomuutta tuottavia asioita, kuten lähiympäristön levottomuutta, huolestuttavia uutisia mediasta, netin mukanaan tuomia vaaroja, omaa perusturvaa horjuttavia poliittisia päätöksiä, lisääntyviä vaikeuksia saada tarvittavia julkisia palveluita ja entisestään kärjistyvän yhteiskunnallisen ilmapiirin tunneilmastoa.

Yksi merkittävimmin koteihin vaikuttavimmista asioista oli lisääntynyt huoli omasta ja läheisten taloudellisesta tilanteesta. Lapsiperheiden lisääntyvät rahahuolet ja köyhyys heikentävät osallistujien kokemuksen mukaan niin lasten kuin aikuisenkin kokemusta turvallisuudesta. Keskusteluissa pohdittiin, miten läheiset pärjäävät taloudellisesti, miten lapsiperheet selviävät isoista asuntolainoista ja miten opiskelijat selviävät niukentuvien tukien varassa. Sähkön hinnan heittälyt, elintarvikkeiden hinnan nousu, kasvaneet korkokulut ja poliitikkojen puheet tukien ja eläkkeiden leikkaamisesta ovat saaneet osallistujat varuilleen. Yksi heistä kuva, kuinka viisi vuotta sitten hänen ei tarvinnut juuri huolehtia omasta tai perheenjäsenten taloudellisesta selviämisestä, kun tänä päivänä tällainen pelko on aiheellista.

Keskustelijat pitävät tärkeänä, että jokainen lapsi kasvaisi kokien, että häntä rakastetaan ja hänesitä huolehditaan. Huolenpito ilmenee usein hyvin konkreettisissa arjen asioissa. Nuorimmat keskustelijat – viisivuotiaat lapset – kertoivat, että heillä on nukkumaan käydessä turvallinen olo, kun huoneen ovi on auki, vanhempien äänet kuuluvat omaan huoneeseen ja yövalo palaa. Aikuiset puolestaan toivovat, että lapsen turvattomuuden kokemuksiin

suhtauduttaisiin vakavasti ja huomioitaisiin hänen pelkonsa ja tunteensa, vaikkei aikuisen näkökulmasta esimerkiksi pimeässä huoneessa olisi mitään uhkaavaa.

Joillekin keskustelijoista turvattomuus on elämään juurtunut perustunne, jota voi kokea myös oman kodin seinien sisällä. Tällaisen perusturvattomuuden juuret ovat syvällä ja syntyvät jo varhaislapsuudessa. Tämän seurauksena ihmisillä on hyvin erilaisia lähtökohtia elämään lapsuuden ja nuoruuden kokemuksista riippuen. Turvallisissa kodeissa kasvaneiden on yleensä helpompi luottaa elämään ja toisiin ihmisiin kuin niiden, joiden lapsuutta on hallinnut pelko ja epävarmuus.

Dialogeissa olikin mukana osallistujia, jotka kertoivat lapsuudesta, johon kuului aikuisten päihteidenkäyttöä, vähättelyä ja haukkumista, hylkäämistä ja väkivaltaa. Joillekin turvaton lapsuuskoti oli vaihtunut yhteiskunnan järjestämään sijaishuoltoon, mutta sekään ei kaikilla tuo mukanaan lapsen tarvitsemaa turvaa ja välittävää huolenpitoa.

Mulla on ollut haastava lapsuus ja siitä on jäänyt paljon turvattomuutta. Jos lapsesta on kokenut vähättelyä ja hylkäämistä vanhempien taholta niin oma kokemus on, että siitä jää jälki lopullisesti.

Myöhemmät myönteiset kokemukset hyväksynnästä ja turvasta ovat auttaneet rakentamaan luottamusta omaan elämään ja tulevaisuuteen, mutta vaikeat elämänvaiheet jättävät jälkensä. Jos turvattomuuden kokemuksesta on tullut osa omaa sisintä, saattaa turvattomuuden tunne nostaa päätään eri elämänvaiheissa ja tilanteissa. Osa keskustelijoista on tietoisesti pyrkinyt luomaan ennakoitavuutta ja luottamusta omaan elämäänsä ihmissuhteissa ja esimerkiksi työssä. He haluavat myös auttaa ja tukea muita:

Ei mulla ollut mitään unelmaa, koska mä en uskonut olevani elossa niin pitkään, että mun kannattaisi unelmoida mistään ja se oli monta vuotta semmoinen. Mutta nykyään mun unelma on, että mä pelastan maailman.

Myös dialogeihin osallistuneet lasten ja nuorten parissa työskentelevät ammattilaiset kohtaavat haastavia tilanteita, joissa he ajattelevat lapsen uhkaavan käytöksen takana olevan juuri haavoittuvuutta ja turvattomuutta. Siksi koetaan tärkeäksi, että myös yhteiskunnan palveluissa lapsen olisi mahdollista muodostaa turvallinen suhde pysyvään ammattilaiseen vaihtuvien työntekijöiden sijaan. Myös vanhempien hyvinvoinnin ja toimeentulon tukemisen uskotaan vahvistavan aina myös lasten hyvinvointia. Turvallisuuden tunne

syntyy vahvasti sen kautta, että on se luottamus olemassa siihen, että on ihmisiä, jotka pitää musta huolta, tai on järjestelmä, joka kannattelee silloin kun mulla itselläni on vaikeaa.

Pihojen kunnnot ovat tärkeitä, että olisivat viihtyisiä, että ihmiset viettäisivät aikaa pihalla ja tutustuisivat, eikä menisi kuka mihinkin puistoon.

Keskustelijat ovat havainneet, että lähiympäristön turvallisuudessa on paljon alueellisia eroja. Tähän vaikuttavat myös leikkaukset julkisissa palveluissa. Kun vaikeassa elämäntilanteessa olevat ihmiset eivät saa tarvitsemaansa apua, näkyvät seuraukset lähiympäristössä.

Välillä erot on tosi isoja pienelläkin alueella. (...) Rahan puute, mielenterveyspalveluiden puute ja pieni tukiverkosto voi näkyä alueilla ja ihmisten ulkonäössä ja käytöksessä.

Lähiympäristössä

Useissa dialogeissa nousi esiin asuinympäristössä turvattomuutta aiheuttavia tekijöitä. Niiden koettiin vaihtelevan paljon sekä alueellisesti mutta myös ihmisen iästä, sukupuolesta, etnisestä taustasta ja elämäntilanteesta riippuen.

Eryteisesti lähellä kotia tapahtuvat asiat tuovat turvattomuuden iholle: pihalta varastetaan pyörä, yhteisiä tiloja sotketaan, ikkunoita rikotaan ja pihapiirissä käytetään päihteitä. Osassa keskusteluista pohditaan, miten naapuruston yhteisöllisyyden puuttuminen heikentää myös lähiympäristön turvallisuutta. Kun naapureita ei tunne, on heihin vaikeampi luottaa. Lähiympäristön turvallisuuden rakentaminen alkaakin siitä, että pidetään huolta yhteisestä fyysisestä ympäristöstä ja tutustutaan edes pintapuolisesti naapureihin. Eryteisesti perheellisille olisi tärkeää, että lähiympäristössä on tuttuja aikuisia, jotka katsovat lasten perään.

Kokemus oman lähiympäristön turvallisuudesta on aina jossain määrin suhteellista ja se riippuu ihmisen elämäntilanteesta ja aiemmista kokemuksista. Läkkäämpiä keskustelijoita pelottavat auton ratissa ollessa arvaamattomasti liikkuvat potkulautailijat ja muun liikenteen unohtavat kännykän tuijottelijat, ja toisaalta jalan kulkiessa mopoautoilla ja mönkijöillä kaahailevat nuoret. Mopoilevat nuoret puolestaan kokevat autoliikenteen vaaralliseksi, sillä mopoilija jää isompien ajoneuvojen keskellä helposti alakynteen. Pienemmältä paikkakunnalta Helsinkiin muuttava puolestaan pohtii, uskaltaako Helsingissä asua ensimmäisessä kerroksessa, kun Helsinkiin muualta maailmalta muuttanut kehuu, kuinka täällä voi lähettää lapsen yksin kouluun ja kävellä öisinkin rauhassa. Kaksimetriseksi valkoiseksi miehiksi itseään luonnehtiva keskustelija taas arvelee, että naiset tai vähemmistöön kuuluvat eivät välttämättä koe liikkumista öisillä kaduilla yhtä turvalliseksi kuin hän.

Myös yksittäiset julkisuuteen nousseet tapahtumat voi vaikuttaa siihen, kuinka turvalliselta oma lähiympäristö tuntuu. Valkeakoskella keskustelujen aikaan tapahtunut nuoren tytön murha oli saanut useamman keskustelijan pohtimaan omaa tai lähipiirin tyttöjen ja naisten turvallisuutta ulkona liikkuesssa.

Joillakin alueilla rajattomasti käyttäytyvät nuoret näyttävät uhkana, johon pitäisi pystyä puuttumaan. Poliisin ja vartijoiden läsnäolo voi yhtä aikaa lisätä ja vähentää turvallisuuden tunnetta: ennaltaehkäisevää vaikutusta kiitellään, mutta myös ongelmien juurisyihin halutaan kiinnittää huomiota.

Olisihan se turvallisempaa, jos munkin alueella liikkuisi enemmän poliisipartioita ainakin ilta-aikaan. Parasta olisi kuitenkin, että nuorilla olis jotain mielekästä tekemistä, ettei tarvitsisi lähteä kaduille mellastamaan ja ryöstelemään. Pitäis antaa varoja siihen, että ennaltaehkäistään nuorten syrjäytymistä. Nyt tuntuu, että tästä pikemminkin vain leikataan.

Turvattomuuden lisääntyminen on alkanut näkyä myös liiketoimintana. Jotkut keskustelijat ovat törmänneet ovelta ovelle turvalaitteita ja vartiointipalveluita myyviin firmoihin. Tämä saa pohtimaan, voiko turvallisuutta ostaa. Turvalukot, ovisilmät ja hälyttimet voivat lisätä turvallisuuden tunnetta, mutta johtaako se aidosti turvallisuuden lisääntymiseen?

Joku soittaa ovikelloa ja tulee kyselemään, että mikäs on teidän arjessa kaikkein tärkeintä, onko se lasten turvallisuus? Että turvallisuuden voi myös kaupallistaa ja alkaa myymään, mutta lisääkö se turvallisuuden tunnetta?

Digitaalisessa ympäristössä

"Maailma perustuu tietojärjestelmien käytölle, mutta jos turvattomuus etenee verkkoon ja järjestelmiin, niin se on haastavaa. Olemme aika turvattomia siinä tilanteessa, jos jokin keskeinen järjestelmä pettää."

Ikään katsomatta Kansallisten dialogien osallistujia askarruttavat digitaaliseen ympäristöön, verkossa asiointiin ja kansalliseen kyberturvallisuuteen liittyvät riskit. Lisäksi netissä leviää paljon virheellistä ja valheellista tietoa, josta voi aiheutua paljon vahinkoa. Myös sosiaalisen median keskustelukulttuuri tuntuu monista turvattomalta.

Vastaamon ja Helsingin kaupungin laajat tietomurrot sekä Helsingin kaupungin palkanmaksusotkut ovat saaneet monet pohtimaan digitaalisten tietovarantojen turvattomuutta. Uhkana ei nähdä pelkästään rikollisia toimijoita. Myös Googlen (Alphabet) ja Facebookin (Meta) kaltaisten suuryritysten toiminta epäilyttää:

Youtubessa pitää ottaa selfie tai lähettää kuva ajokortista tai muuta sellaista, mutta mä en halua tietomurtojen takia antaa Googlle näitä tietojani, kun teinikin voi hakkeroitua Googlen sivuille. Turvallisuuden suhteen mulla on nolaluotto suuryrityksiin, jotka saa rahaa yhdistelemällä mun tietoja.

Erlaisissa digitaalisissa palveluissa käytettävää vahvaa käyttäjätunnistautumista pidetään tärkeänä. Samalla joitakin arveluttaa, että pankkitunnuksia joutuu käyttämään myös muiden kuin pankkiasioiden hoitamiseen.

Nettihujarit on erittäin taitavia. Ne osaa todella taitavasti feikata tällaisia pankin tunnistautumissivuja ja vahinko voi tapahtua todella helposti.

Dialogeissa tulee selvästi näkyväksi, että verkko-palveluiden käytössä haasteita kokevat erityisesti iäkkäämmät keskustelijat:

Jos menen vaikka verojuttuihin, en uskal-la mennä sinne kun en tiedä mitä teen ja sit sohlaan siellä. Se on niin epävarmaa, se on sellanen ykkönen risti kakkonen. Sitten mä kyllästyn ja sanon olkoot hela hoito.

Avuksi tulevat usein lapset ja lapsenlapset, jotka laittavat laitteiden asetukset kuntoon, auttavat tiedonhaussa, näyttävät mitä sovellusta käytetään mihinkin asiaan ja neuvovat salasanojen käytössä. Osa puolestaan tarvitsisi palvelupistettä, jossa saisi tukea verkkoasiointiin vero- ja muissa viranomais-asioissa. Digioppaana toimiva keskustelija kertoo, että opastukseen tullessa *'facebookit ja muut on menny ihan solmuun ja ne vihaa sit yli kaiken sitä, kun ei ole osattu laittaa niitä asetuksia kuntoon'*. Henkilökohtainen opastus voi synnyttää kokemuksen luottamuksesta, mutta on myös palveluntarjoajien vastuulla huomioida saavutettavuus paremmin: *'me ei kaikki olla yhtä nopeita ja näppäriä ja näkeviä'*.

Digitaalisessa ympäristössä myös oikean ja väärän tiedon raja tuntuu hämärtyvän. Moni on törmännyt esimerkiksi epäilyttäviin videoihin, joissa *'joku tu-bettaja ilman alan kokemusta voi levittää puuta heinää'*. Useammassa keskustelussa pohdittiin, mihin voi enää luottaa, ja kuinka tarkistaa yksittäisen uutisen tai tietolähteen uskottavuus ja luotettavuus. Käänteistä huolta herätti se, että luotettavaankin sisältöön ryhdytään huijausten pelossa suhtautumaan skeptisesti.

Monessa keskustelussa oltiin huolissaan lasten turvallisuudesta älypuhelin, internetin ja sosiaalisen median sovellusten maailmassa. Monesti lasten ja aikuisten digikäytössä ja digitaidoissa

on valtavia eroja. Tämä hankaloittaa vanhempien mahdollisuuksia käsittää lastensa kohtaamia asioita digitaalisessa ympäristössä. Myös lapsia hyväksikäyttävät saalistajat ovat siirtyneet somealustoille, joista vanhempien on vaikea pysyä kärryillä. Alus-tojen vastuuta peräänkuulutetaan siksi, että vaikka vanhemmilla on vastuu tietää mitä lapsi somessa puuhaa, ei lapsen puhelinta noin vaan voi tarkistaa viestisalaisuuden vuoksi.

Nopean teknologisen kehityksen takia nykyään lapsilla saattaa olla paremmat taidot, kuin niillä itse vanhemmilla. Siksi somealustojen tekijöillä on vastuuta asiasta.

Digitaalinen ympäristö muuttuu edelleen nopeaan tahtiin. Keskustelijat muistuttavatkin, että kaikissa ikäryhmissä on innokkaampia ja vastahakoisempia digikäyttäjiä, ja toisaalta nuoriakin voi vaivata kärryiltä putoamisen pelko. Etenkin tekoälyn nopea kehitys voimistaa tätä pelkoa. Mistä tunnistamme ihmisten tuottaman sisällön tekoälyn tuottamasta? Mihin voimme luottaa ja millaista turvattomuutta valeutiset synnyttävät? Miten algoritmit meitä ohjaavat? Osaammeko yhteiskuntana ennakoida ja varautua tästä syntyviin haasteisiin? Vaarantaako tekoäly oman ammattini ja elinkeinoni?

Kouluissa

Koulun turvallisuutta pohdittiin keskusteluissa sekä lasten ja nuorten että aikuisten näkökulmista. Turvattomuutta herättivät etenkin isot koulu- ja luokkayksiköt, aikuisten puute koulun arjessa, puutteellinen kielitaito, huonosti voivat oppilaat ja ilkivalta. Keväällä Vantaalla tapahtunut kouluampuminen järkytti monia keskustelijoita ja sai pohtimaan

Voiko näin tapahtua meilläkin? Myös lapset ovat kysyneet asiasta vanhemmilta, ja tuoneet itse esille, että asia mietityttää ja pelottaa.

Eryteisesti koulukiusaaminen huolestuttaa sekä lapsia että aikuisia. Kiusaamista itse kokeneilla nuorilla on kahdenlaisia kokemuksia: joidenkin kohdalla kiusaamiseen on puututtu ja luottamusta rakennettu yhdessä. Toiset sen sijaan kokevat, että kiinnostus ja resurssit puuttua tilanteisiin puuttuvat eivätkä mitkään ”kurinpitotoimet” tunnu tepsivän kiusaajiin. Erään kiusaamisen kohteeksi joutuneen lapsen vanhempi puolestaan kertoo, kuinka lapsi ei enää halunnut mennä kouluun ja siirtyi siksi opiskelemaan kotona. Kouluun meno voi pelottaa myös tilanteessa, jossa lapsi on muuttanut Suomeen toisesta maasta, kielitaitoa ei vielä ole ja kaikki on uutta, erilaista ja pelottavaa.

Jotkut keskustelijoista ajattelevat, että koronapandemian vaikutukset koulujen yhteisöllisyyden heikkenemiseen heijastuvat kiusaamisen lisääntymisenä.

Kiusaamien on aina ongelma. Koronan jälkeen puuttuu yhteisöllisyys. Jos ei ole saanut porukkaa ympärilleen, se voi johtaa kiusaamiseen.

Aikuisia keskustelijoita huolettaa myös, onko kouluissa riittävästi turvallisia aikuisia, onko yhdellä opettajalla tai ohjaajalla vastuullaan liian suuri määrä lapsia ja ehditäänkö lasten huolia koulussa kuulla ja selvittää. Joitakin osallistujia mietityttivät lisäksi pienten koulujen lakkauttamiset ja siirtyminen suuriin koulukeskuksiin, sekä kaikenkokoisissa kouluissa inklusion mukanaan tuomat haasteet:

Olisi ollut parempi, ettei olisi lähdetty sille inklusiotielle. Ei ole nyt opiskelurauhaa lapsilla.

Turvallinen koulu on keskustelijoiden mukaan yhteistyön tulosta: siihen vaikuttavat arjessa sekä oppilaat, vanhemmat että opettajat ja muut koulun ammattilaiset. Laajemmin vastuussa on koko yhteiskunta, sillä yhteiskunnan tapahtumat ja ilmapiiri heijastuvat aina myös kouluihin ja niiden turvallisuuteen.

Työpaikoilla

Työpaikoilla turvattomuuden tunteet liittyvät työyhteisön ilmapiiriin ja fyysiseen työympäristöön riskeineen. Keskustelua herättivät myös työsuhteen jatkuvuus ja vakaus, muuttuneet organisaatio-rakenteet ja niiden mukanaan tuoma epävarmuus, rahoitus- ja leikkauspaineet, luottamuksen katoaminen työkaveriin ja johtoon sekä riittämättömyyden ja haavoittuvuuden tunteet.

Freelancereina, apurahansaajina ja yrittäjinä työtä tekevät keskustelijat ovat tottuneet työn päätöksenteon ja heikkoon sosiaaliturvaan, mutta tässä ajassa nämä ”tututkin” epävarmuudet korostuvat. Erityistä turvattomuutta kokivat dialogeihin osallistuneet ulkomailta Suomeen muuttaneet taiteilijat, joilla ammatin mukanaan tuomaan epävarmuuteen yhdistyy kiristynyt maahanmuuttopolitiikka. Myös perinteisesti vakaiksi katsotuissa työpaikoissa on viime aikoina kohdattu rahoitus- ja leikkauspaineiden tuomaa epävarmuutta, joka on paikoin rappeuttanut työoloja.

Kehysriihisäästöpäätökset, joita nyt on suunniteltu, ne iskevät tosi kovin. Ja meidän henkilöstön perusturvallisuuden tunne tulevaisuudesta, palkasta, virkamiehen arvostamisesta (...) Ei enää koeta, että valtiolla on turvallista olla töissä, että se on vakaata.

Erityisen paljon keskusteluihin osallistui julkisen sektorin ja julkisten palveluiden työntekijöitä, jotka kertoivat työssään kohtaamistaan muutoksista. Esimerkiksi keskusteluihin osallistuneet sosiaalialan ammattilaiset ovat kohdanneet työympäristössään jatkuvasti muuttuvia rakenteita ja vaihtuvia tiimejä. Tämä saa heidät pohtimaan, kuinka tarjota asiakkaille turvallisia ja luottamusta vahvistavia kohtaamisia, jos ei itse koe luottamusta omassa työympäristössään:

Jos työkaverit vaihtuu tai itsellä on vähän semmoista vaihtelevuutta tai asiakkaat vaihtuu koko ajan, niin semmoinen turvallisen suhteen luominen (...) ei välttämättä ole yksinkertaista ja helppoa ja se heijastuu varmasti ihan suoraan niihin kohtaamisiin ja siihen suhteeseen minkä pystyy luomaan lapsiin, nuoriin, vanhempiin ja sijaisperheisiin.

Kun läsnä on jatkuva ammatillinen pelko siitä, että jotain paha tapahtuu, tehdään päätöksiä helposti tämän pelon suitsimiseksi. Yhdessä keskustelussa määriteltiin ”päiväpeloksi” se, että tekee virheen, esimerkiksi väärän lastensuojelun sijoitus- tai purkupäätöksen, ja joutuu siitä vastuuseen. ”Yöpelko” on taas kokonaisvaltaisempaa pelkoa siitä,

että mulle käy huonosti, että mä osoit-taudun huonoksi ja kelvottomaksi työntekijäksi.

Tällaista epävarmuutta lieventää mahdollisuus keskustella työyhteisöissä peloista avoimesti ja yhdessä. Myös ammattilaiset kokevat epävarmuutta, haavoittuvuutta ja riittämättömyyttä työssään ja tämän epävarmuuden kannatteluun ei kukaan kykene yksin:

Missä kohtaa lastensuojelusta tai sosiaalityöstä on tullut yksilölaji? Kun mä ajattelen, että se on instituutio, missä pitäisi kollektiivisesti kantaa niin, että ei tää ole nyt yksilölaji ja mun varassa ja vallassa ja mun hartiolla on nyt näiden lasten elämä, vaan se olisi kollektiivista ja ne olisi leveämmät hartiat.

Mediassa

Useassa dialogissa käsiteltiin median roolia turvallisuuden synnyttäjänä. Keskusteluissa oltiin pitkälti yhtä mieltä siitä, että tällä hetkellä valtamedian toiminta heikentää ihmisten turvallisuuden tunnetta, kun uutisointi on *'pelästytkö, pelkääthän! -uutisointia'*. Uutiset tuntuvat usein keskittyvän huonoihin ja negatiivisiin tapahtumiin, jonka vuoksi *'tunnelin päässä on vaikeaa nähdä valoa, kun ikävien uutisten kierre vaan jatkuu'*.

Tämän seurauksena moni on päättänyt seurata aiempaa vähemmän uutismediaa ja näin suojata itseään jatkuvalta kielteisten tunteiden vyöryltä. Jatkuvien negatiivisten uutisten uskotaan myös luovan ilmapiiriä, joka rapauttaa yleistä luottamusta, sillä se syö ihmisten uskoa toisten hyväntahtoisuuteen. Erityisesti uutisten seuraaminen somen kautta ja kommenttiketjuissa syntyvä viha ja tarkoituksellinen vastakkainasettelu herättivät pelkoa monissa osallistujissa. Vastareaktionä eräs keskustelijoista kuvaa rakentaneensa oman somekuplan, jota riskialttiit aiheet eivät läpäise.

Vaikka Suomi on kansainvälisesti vertailtuna hyvin rauhallinen maa ja esimerkiksi rikollisuuden määrä on jo pitkään ollut laskussa, on monen kansalaisen tunne päinvastainen. Osasyynä tähän pidetään median tarkoituksellisesti luomia uhkakuvia ja asenteellista kieltä:

Jos jo säätiedotuksessa käytetään repäisevää kieltä kuten "shokkiukkonen", se tarttuu ja puhuttelee enemmän, se levittää hysteriaa, vaikka ukkosia on ollut niin kauan kuin maapallolla on ollut elämää.

Myös sosiaalisen median nopeus uutiskanavana on kaksipiippuinen asia. Tärkeistä asioista toivotaan tietoa nopeasti, mutta somessa leviävät myös huhut, kuten Vantaan kouluampumistapaus osoitti:

Meidän 12-vuotias tiesi ampujan nimen ja minä vasta odotin tietoa tapahtuneesta.

Keskustelijoita huolettavat lapset, jotka saattavat somessa nähdä raakaa uutismateriaalia, kun *'me aikuiset nähdään nämä stilisoituna uutisista'*. Aikuisissakin jatkuva "doomscrolling" luo ahdistusta ja turvattomuutta, kuten moni sekä koronapandemian levitessä ja Venäjän hyökkäyssodan käynnistyessä koki. Osa keskustelijoista pohdiskelee, että tilanne tuntuisi turvattomuuden tunteen näkökulmasta hallittavammalta, jos uutisia "annosteltaisiin" kerran päivässä sanomalehdessä ja televisiouutisissa, kuten menneinä aikoina. Perusteellinen tieto vaatii myös pureskelua ja jäsentelyä, johon jatkuva somevirta ei anna mahdollisuutta.

Osallistajat toivovat, että uutisissa ja muussa mediassa ei käsiteltäisi vain konflikteja ja riitoja, vaan kerrottaisiin myös ihmisiä yhdistävistä asioista, käytäisiin arvokeskustelua, esiteltäisiin suunnannäyttäjii ja luotaisiin toivoa. Eräs osallistujista kertoo esimerkin Skotlannista:

Siellä kun katson uutisia, niin aina uutisissa on jotain kivaa: joku on ennallistanut metsän tai muuta sellaista, on sellaista hyvää pohinää. (...) Jotain tällaista kaipaam myös meidän iltauutisiin. Uutisissa on hirveän vähän sellaista positiivista asiaa.

Julkisissa palveluissa

”Tuntuu, ettei meistä enää pidetä huolta, vaan hyvinvointivaltio romuttuu.”

E erityisen suurena huolen ja turvattomuuden aiheena Kansallisissa dialogeissa nousi esille suomalaisen hyvinvointivaltion koettu rapautuminen. Yhtenä keskeisenä puheenaiheena olivat juuri hyvinvointialueuudistuksen tuottamat muutokset. Varsinkin haja-asutusalueilla apu on yhä pidemmän matkan päässä, kun palvelut keskitetään maakuntien keskuksiin. Kaupungeissakin ihmiset kokevat, että julkisia terveys- ja sosiaalipalveluita on tänä päivänä vaikea saada.

Monien keskustelijoiden on ollut vaikeaa saada edes soittoaikaa lääkärille, hammashoidon jonossa on tuhansia ihmisiä, kriteerit hoidon ja avun saamiseksi kiristyvät koko ajan, läheteitä jatkohoitoon pantataan ja oman alueen yöpäivystys lakkautetaan. Tukea tarvitsevat vanhukset yrittävät pärjällä yksin tai itsekin iäkkään omaishoitajapuolison kanssa kotona, erityislasten perheissä taistellaan palvelujärjestelmän kanssa ja omaishoitajat kuormittuvat, kun tukipalveluita ei ole saatavilla. Mielenterveys- tai päihdeongelmasta kärsivän ihmisen on vaikea saada apua somaattisella puolella ja digipalveluja tarjotaan niillekin, jotka haluaisivat tavata ammattilaisen kasvotusten. Palveluohjausta ei anneta, työntekijät vaihtuvat ja henkilöstö- ja osaamispula vaikuttaa turvallisuuteen.

Kyllä mua huolettaa, että saako täällä enää tulevaisuudessa hoitoa tarvittaessa nopeasti julkisella puolella vai joutuuko jonottamaan kauan. Nytkin on jo monesti pitkät jonot. Kyllä tällainen aiheuttaa turvattomuutta.

Kokonaisuutena osallistajat kokevat, että *’luottamus yhteiskuntaan liittyy ennakoitavuuteen ja siihen, että kaikista pidetään huolta’*. Nykyisen hallituksen toteuttamat leikkaukset julkisiin palveluihin sekä sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toimintaan rikkovat monen mielissä tämän luottamuksen. Luottamuksen murentuminen puolestaan aiheuttaa suurta turvattomuutta: Saanko itse enää apua ja hoitoa? Entä mitä käy apua tarvitseville läheisileni?

Dialogeihin osallistuneille vammaisille päätöksenteon ennakoimattomuus ja poukkoilu on tuttua jo pidemmältä ajalta:

Esimerkkinä vammaispalvelulaki, jonka toinen eduskunta hyväksyy ja toinen lykkää. Seuraava hallitus edustaa jo taas toisenlaista kokoonpanoa. Enää ei voi luottaa jatkuvuuteen ja parlamentaarisuuteen.

”Aina noi vammaiset valittaa” -asenne harmittaa, sillä kyse on lakisääteisistä palveluista ja yhdenvertaisista toimintamahdollisuuksista. Turvallisuuden näkökulmasta esteettömyys ja vammaispalvelut ovatkin aivan keskeisessä roolissa. Vammaisten turvallisuuden vahvistamiseksi viranomaiset tarvitsivat osallistujien mukaan lisää osaamista myös väkivallan ja seksuaalisen väkivallan tunnistamiseen, vammaisten huomiointiin pelastustoimessa sekä erilaisten turvaohjeiden sovittamiseen henkilöille, jotka eivät puhu tai liiku itsenäisesti.

Yhteiskunnan turvaverkon heikentyessä nähdään, että ihmisten luottamuksen piiri kapenee omiin turvaverkkoihin, joita ei kaikilla kuitenkaan ole.

Yksinäisyys, joka tulee ikääntymisen myötä, tuo turvattomuuden tunnetta, se tuntuu uhalta: saako kotiin apua, jos sitä tarvitsee? Onko ketään nostamassa ylös, jos kaatuu?

Keskustelijoiden mukaan yhteiskunnassa on voimistumassa luokkajako, jossa unohdetaan köyhät ja pienituloiset. Yhteiskuntaluokat eriytyvät toisistaan ja leikkaukset osuvat kovimmin juuri valmiiksi heikommassa asemassa eläviin ihmisiin. Vaikka moni tiedostaa, että valtion rahat eivät riitä kaikkeen, niin huolenpidon rapautumisen pelätään kostautuvan luottamuksen menettämisenä ja pahimmillaan yhteiskuntarauhan säröilemisenä:

Ajattelen, että me emme voi enää ylläpitää samanlaista yhteiskuntaa kuin mitä se nyt on. Meitä syntyy vähemmän ja vanhempia ihmisiä on enemmän ja enemmän. Me emme voi enää luottaa hyvinvointiyhteiskuntaan. Tästä aiheutuu myös epäluottamusta. Me menetämme keskinäisen luottamuksen, kun asiat alkavat kärjistyä.

Rapautuva luottamus palvelujärjestelmään johtaa siihen, että huolissaan ovat myös he, joiden kohdalla palvelut ovat toimineet hyvin tai jotka eivät niitä tässä hetkessä tarvitse:

Omat pelkoni eivät itseasiassa perustu omiin kokemuksiin, olen terve enkä ole tarvinnut palveluja, ja kun lapsi on sairastunut vakavasti, niin hyvin on hoidettu, vaan enemmän tähän yhteiskunnalliseen mielialaan ja jatkuvan kurjistumisen narratiiviin, joka saa ajattelemaan, että mikään ei enää toimi.

Päätöksenteko ja yhteiskunnallinen ilmapiiri

”Tuntuu siltä, että on vähän asioita joihin nykyaikana voi luottaa läheistensä lisäksi ja koko ajan asiat, johon voi luottaa, kapenee kapenemistaan.”

Hyvinvointivaltion rapautumisen ohella keskustelijoissa herättää turvattomuutta päätöksenteon kulttuuri. Monet kokevat, että kansalaiset eivät tule kuulluksi kuntien, hyvinvointialueiden ja valtion päätöksenteossa, eri ikäisiä ihmisiä ei huomioida, maaseutua tai sen asukkaita ei arvosteta, kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä heikennetään, eivätkä poliitikot seiso lupaustensa takana.

Mä olen hyvinvointialueen nuorisovaltuustossa itse. Mä huomaan sen etenkin hyvinvointialueen politiikassa, miten moni poliitikko on vieraantunut normi-ihmisten arjesta.

Osa tähdentää yhä luottavansa viranomaisiin, muttei enää poliittisiin päättäjiin. Tärkeänä syynä epäluottamuksen syntyyn mainitaan päättäjien lisääntynyt taipumus ohittaa asiantuntijatieto tai vääristellä sitä oman vallan kasvattamiseksi. Toisia huolettaa laajempi kokonaiskehitys: mitä tapahtuu Suomessa perinteisesti vahvalle luottamukselle demokratiaan?

Yksittäisenä, mutta voimakkaana ihmisten turvallisuuden kokemukseen vaikuttavana tapahtumana dialoogeissa nousi esille kadulla asetta käyttänyt kansanedustaja, joka

toi asian henkilökohtaiselle tasolle (...) Työpaikallakin hilluu ihmisiä, jotka eivät toimi aiemmin sovittujen käytäntöjen mukaan. Mikään ei ole enää oikein voimassa, mihin on tottunut luottamaan.

Luottamusta yhteiskuntaan nakertaa myös rasismi, jota osallistujat ovat kohdanneet kaduilla, kouluissa ja työpaikoilla.

Eihän ihmisten eriarvoinen kohtelu ja vihan lietsonta erilaisia etnisiä ryhmiä kohtaan ole koskaan turvallista. Syntyy vastakkainasettelua ja väkivaltaa puolin ja toisin. Valitettavasti meillä on poliitikojakin, jotka tosiasiallisesti lietsovat rasismia, vaikka näennäisesti sanoisivatkin olevansa sitä vastaan.

Suomeen muualta muuttanut osallistuja kertoo kokemuksensa Suomesta muuttuneen nykyisen hallituksen myötä. Aiemmin hän tunsu kuuluvansa tänne, mutta hallitus on saanut hänet tuntemaan itsensä ulkopuoliseksi. Toinen keskustelija pelkää, että *’ulkomaalaiset potkitaan ulos’*. Maahanmuuttaja, maahanmuuttajataustainen, uussuomalainen ja kantasuomalainen ovat kaikki termejä, joilla rakennetaan ulossulkevia identiteettejä.

Kielenkäytön ohella rasismi ilmenee myös *’hienovaraisen käytöksen kautta, oletetaan että taustansa takia joku henkilö ei osaa’*. Suomalaiset tuntuvat tietävän oikean tavan elää ja neuvovat tätä joskus ylimielisestikin, aivan kuin juuri tietynlainen, kapeasti määritelty suomalaisuus olisi kaikkien tavoite.

Suomen kieltä äidinkielenään puhuvat eivät yleensä tule ajatelleeksi, että myös kieli voi olla turvallisuuskysymys. Yksi keskustelijoista kertoo puhuvansa lapselleen bussissa hyvin hiljaisella äänellä, jottei paljastuisi heidän olevan maahanmuuttajia. Toinen kuvaa, kuinka

Se ei ollut niinkään syrjintää tai suoraa väkivaltaa, vaan enemmänkin tunne, ilmapiiri. Koska en ollut integroitunut, en osannut puhua toista kieltä ja rajoitin kommunikaation äidinkielelläni minimiin, jotta en aiheuttaisi konflikteja.

Eryteisesti venäjän kielestä on osallistujien sanoin tullut ”poliittisen tilanteen panttivanki”, jonka seurauksena venäjänkieliset keskustelijat joutuvat kokemaan ennakkoluuloja ja vihaa:

Tunsin sen ensimmäisen kerran tyttäreni kanssa paikallisessa poliklinikassa. Puhuimme tyttäreni kanssa venäjää, ja ihmiset siirtyivät kolme askelta kauemmas. En ollut koskaan elämässäni tuntenut sellaista.

Samaan aikaan dialogeissa muistutetaan, että Suomessa on vain vähän korruptiota, jokainen vaaliurnilla kävijä voi luottaa äänensä menevän omalle ehdokkaalle, täällä uskaltaa ilmaista mielipiteensä ja osoittaa mieltä, ja suoran vaikuttamisen kanavia on tullut lisää. Luottamuksen kannalta olisi kuitenkin kohtalokasta ajautua niin kauas toisistamme, ettemme pystyisi enää samaistumaan toisten erilaisiin elämäntilanteisiin ja ajattelutapoihin. Yhteiskunnalliseen keskusteluun kuuluvat erilaiset intressit ja niistä juontuvat konfliktit, *’mutta se on eri asia, että aletaan leimata toisia ihmisiä ja ihmisryhmiä’*. Osassa keskusteluissa toivottiin selkeää kieltoa vihapuheelle ja jopa erityistä kampanjaa vastakkainasettelujen vähentämiseksi ja luottamuksen lisäämiseksi. Eryteisistä vastuuta odotetaan päätöksentekijöiltä, jotka ovat näkyvässä roolissa ja siten esimerkkinä muille:

Poliitikkojen pitäisi näyttää esimerkkiä, ei virnuilla A-studiossa ja olla asiattomasti istuntosalissa.

Sodat maailmalla

"Mietin, joutuvatko pojat sotimaan?"

Dialogeissa puhuttiin myös kansallisesta turvallisuudesta ja maailmanlaajuisista uhkista. Euroopassa ja muualla maailmassa käynnissä olevat sodat ovat saaneet monet keskustelijat arvioimaan uudelleen käsitystään maailman turvallisuudesta. Usko siihen, että hyvä kehittyy ja kasvaa maailmassa, on saanut sotien myötä ison kolauksen. Sodasta tulee totta myös nuoremmille sukupolville, joille se on tähän saakka tuntunut kaukaiselta ja vieraalta ajatukselta.

Poika oli silloin kuusivuotias, ja luettiin yhdessä kirjaa, jossa käsiteltiin sotaa ja sitten mä tajusin (...) et se ei osaa sellaista sanaa, ja mun piti avata ja kertoa mitä se on. Ja minä olin iloinen siitä, että se on kasvanut kuusivuotiaaksi, eikä tarvinnut sellaista sanaa sen elämässä. Ja sitten sinä aamuna, 24.2., mä tajusin, että tästä lähtien kaikki lapset osaavat sota-sanan ensimmäisten sanojen joukossa sen takia, että se on nyt läsnä.

Erityisesti Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan ja Venäjän Suomeen ja muihin maihin kohdistamat vihamieliset toimet herättivät huolta ja pelkoa. Pohditaan, miten rajavalvonta Suomessa onnistuu ja onko huoltovarmuutemme kunnossa. Jotkut ovat etsineet väestönsuojan sijainnin ja hankkineet joiditabelleja, tarkistaneet ovatko passit voimassa sekä sopineet läheisten kanssa tapaamispaikan, jos jotain kamalaa tapahtuu ja viestiyhteydet katkeaisivat. Pahimmillaan pelätään jopa kolmatta maailmansotaa ja maailman tuhoutumista suurvaltojen taistelussa – kaikki asioita, joita harva on

joutunut aiemmin miettimään, tai ei kylmän sodan aikakauden jälkeen olisi koskaan kuvitellut joutuvansa miettimään uudestaan.

En usko, että kovin moni vakavasti ajatteli parikymmentä vuotta sitten tällaisia asioita. Tai että Suomen presidentinvaaleissa ykkösaiheena olisi ollut rautaa rajalle ja rajat kiinni ja kuinka varustaudutaan ja linnoitetaan Pohjola.

Suomen tuoretta Nato-jäsenyyttä pidetään dialogeissa lähes yksimielisesti turvaa tuovana asiana, sillä sen myötä tänne *'ei ole niin helppo hyökätä kuin ennen'*. Sotilasliiton jäsenyys herättää kuitenkin ristiriitaisia tunteita:

Se oli rysäyttävää, mulla oli ollut illuusio, että Euroopassa on rauha. Tämä on nyt henkilökohtaista, olen sotilasliitovastainen, mutta nyt oli ilman muuta selvää, että liitytään läntiseen sotilasliittoon. Hampaita kiristellen oli hyväksyttävä, mutta on tehtävä mitä voidaan, mutta ei se turvallisuutta lisännyt.

Turvattomuutta luo myös kansainvälisen yhteisön kyvyttömyys puuttua sotiin niin Ukrainassa kuin Gazassakin. Vaikka Ukrainaa halutaan tukea jatkossakin, ja *'turvallisuuteen ja luottamukseen vaikuttaa se, että tukemisesta ei lipsuta'*, niin vaihkaa tapahtuva yhteiskunnan militarisoituminen myös arveluttaa:

Tuntuu, että tällaisessa tilanteessa, jossa Venäjä käy hyökkäyssotaa, unohdetaan samalla oman yhteiskunnan vahvuudet. Aletaan miettimään, kuten totalitaariset valtiot ja vastataankin keinoin, joita nämä käyttävät.

Myös historiasta nousevat pelot aktivoituvat arjessa ja ihmisten mielissä:

Kun oon itse äidinmaidossa kumminkin jonkinikäisen käsityksen saanut, että älä ikinä luota siihen venäläiseen (...) se on kumminkin sellaista kulttuuriperimää, mikä sieltä tulee, että se venäläinen tulee aina tuosta rajan yli, niin se on aina tullut.

Osallistujat ovat havainneet, että sota nostaa pintaan syvän uhan, joka kutsuu sellaista poliittista puhetta, *'mikä hakee jatkuvasti syyllisiä ja rajaa ryhmän ulkorajat'*. Tässä hetkessä syylliseksi leimataan venäläiset, minkä Kansallisten dialogien venäläistaustaiset tai venäjänkieliset osallistujat ovat saaneet tuntea moni tavoin:

Aika lailla ensi reaktio oli se, että mua varmaan tullaan syyttämään tästä. Olin silloin asunut jo 20 vuotta Suomessa, ja mä olen silleen, että sinne nyt meni kaikki, että opettelin kielen ja olen integroitunut, ja mä ajattelin, että nyt se kaikki lentää ikkunasta.

Yksi osallistujista kiteyttää: *'tuntui siltä, että kaikki mahdollisuudet otettiin pois'*. Venäläistaustaiset ja venäjänkieliset osallistujat ovat joutuneet pohtimaan, pitääkö omaa venäläisyyttään hävetä. Pystyykö enää harjoittamaan omaa ammattiaan tai tekemään taidetta julkisesti? Entä kuinka venäjänkielisten lasten ja nuorten ja identiteetti rakentuu ja miten he voivat puhua sodasta turvallisesti? Voi-

daanko erotella toimet Putinia ja Venäjän hallintoa vastaan siitä, että toimitaan venäläisiä ihmisiä vastaan?

Dialogeissa oli mukana myös ihmisiä, joilla on oma-kohtaista kokemusta Suomessa käydyistä sodista, evakkoon lähtemisestä ja sodan jälkeisestä ajasta seurauksineen:

Olin sotalapsi, kuusivuotias, kun sota syttyi. Olin lähellä sotaa. Tämä on ollut kovasti mielessä. Oli talvipakkasta ja lunta paljon. Pommilaivue tuli ilmoittamatta. Hälytykset eivät toimineet. Pommitettiin vaan. Piti mennä kotiin ja laittaa ovi kiinni ja toivoa, että taivaan isä säästää. 12 palopommia räjähti ympärillä ja ikkunasta nähtiin, kun naapurin talo lensi ilmaan.

Toinen äidin ja siskon kanssa pommisuojaan paennut keskustelija ajattelee, että tänä päivänä sota on vielä *'hirveän paljon pelottavampaa, kun on ydinaseet ja kaikkea'*. Eri ikäisiä keskustelijoita pelottaa, alkaako tänne tippua pommeja, joutuvatko "meidän pojat" sotimaan, joutuuko itse Nato-jäsenyyden myötä jonnekin tykinruuaksi, ja jäävätkö vähemmistöt kriisitilanteessa jalkoihin.

Itärajalla asuva suomalaissyntyinen keskustelija puolestaan pohtii, että rajalla suhteet itänaapuriiin ovat aina olleet hyvät ja kauppaa on käyty, ja tulevaisuudessa näitä siltoja on pystyttävä rakentamaan uudelleen. Sitäkin hullummalta eräästä keskustelijasta tuntuu, että juuri nyt rauhantyötä tekeviltä järjestöiltä leikataan rahoitus pois. Monet muutkin toivovat, että emme uupuisi kaiken synkkyyden keskellä, että tulevaisuutta vietäisiin toiveikkaasti eteenpäin ja että nuoret sukupolvet löytäisivät pysyvän rauhan.

Planeetta

"Kyl mä ymmärrän ihmisiä, jotka pystyy sulkemaan silmänsä kaikelta ja elämään elämänsä. Mä tein ilmastoasiantuntijan opintoja, ja mä katsoin niitä eri skenaarioita missä on näitä maapallon todennäköisiä lämpötiloja vuonna 2100, niin se on tosi pelottavaa, mut sekin on tosi kaukana."

Kansallisissa dialogeissa luontokatoon, ilmastonmuutokseen ja ympäristön saastumiseen liittyvät huolet eivät nousseet isoon rooliin. Uskomme tämän selittyvän sillä, että turvallisuuden ja turvattomuuden kokemukset kytkeytyvät vahvasti ihmisten välittömään päivittäiseen arkeen. Oman naapuruston, työpaikan tai lähipalveluiden turvallisuus tai turvattomuus on arjessa konkreettisesti läsnä tässä ja nyt. Niihin voi myös jossain määrin itse vaikuttaa. Ilmastonmuutos ja luontokato sen sijaan eivät vielä ole konkretisoituneet kaikkien suomalaisten arjessa, eivätkä niihin liittyvät uhat ole samalla tavalla käsin kosketeltavia kuin lähipuiston huumeneulat, hallituksen tekemät leikkaukset tai oman alueen terveyskeskuspäivystyksen lakkauttaminen.

Suomalaiset pitävät hyvinvointiyhteiskunnan säilyttämistä tärkeämpänä kuin ympäristökriisiä. Se on ihan luonnollista, kun katsoo maailman tilannetta, hintojen nousua, terveydenhuollon jonojen pituutta ja niin edelleen. Konkreettiset asiat vaikuttavat elämään. Silloin saattaa olla vähemmän huolissaan abstraktimmista uhista, kuten ympäristökriisistä.

Yhden keskustelijan mielestä kyseessä on sukupolvi-asioiden kysymys: vanhemmat ihmiset ovat eläneet lama-ajoina ja kylmän sodan, ja tottuneet pelkäämään eri asioita. Kun samaan aikaan Euroopassa soditaan, niin ympäristöasioille ei yksinkertaisesti riitä kaistaa ihmisten mielissä ja julkisessa keskustelussa:

Sota-asiat etenee nopeammin ja ne on konkreettisempi, mutta ilmastoasiat on hitaampia. Moni ajattelee, eihän mitään ilmastonmuutosta tapahdu, kun oli näin kylmä talvi.

Myös hallituksen työskentely näyttäytyy osallistujille siltä, että 'ympäristöön ja luontokatoon liittyvät lakialoitteet ja hankkeet on jätetty syrjään'. Keskustelijoista on tyypillistä, että puhumme mielellämme ympäristöystävällisyydestä, vaikka emme tekisi sitä tukevia kulutusvalintoja, kehumme suomalaisen luontosuhdetta, vaikka hyödynnämme luontoa surutta, ja matkustelemme ilman huolta huomises-ta. Jotkut ennustavat, että ajat voivat vielä muuttua hurjiksi ilmaston kuumetessa, minkä vuoksi tarvit-simme kaikki keinot käyttöön niin Suomessa kuin maailmalla.

Tämä on kaikkien kansojen ja valtioiden kysymys. Ilmastohätätila on iso ongelma ja kysymys ja tumma pilvi taivaalla, kun miettii Suomen tulevaisuutta.

Luottamuksen lähteet

4. Luottamuksen lähteet

Turvattomuuden kokemusten lisätessä elämän epävarmuutta ja hämärtäessä näkymiä tulevaisuuteen, keskustelijat tunnistavat myös lukuisia luottamuksen lähteitä. Yksilötasolla keskustelijat rakensivat luottamusta elämäänsä pitämällä huolta omasta toimintakyvystä ja sosiaalisista suhteista. Yhteisöissä luottamusta vahvistetaan kohtaamisen, osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden kautta. Koko yhteiskunnan tasolla luottamus kumpuaa useille keskustelijoille avoimesti toimivasta hallinnosta ja oikeudenmukaiseksi koetusta päätöksenteosta.

Fyysinen ja henkinen toimintakyky

"Puhutaan lisää siitä, mikä toimii ja mihin luotamme, jotta vahvistamme tätä kaiken kurjistumiskeskustelun ohella."

Luottamuksen vahvistamisessa on monia tasoja. Monet dialogien osallistujista kertoivat siitä, miten oman fyysisen ja henkisen toimintakyvyn ylläpitäminen luo luottamusta arjessa pärjäämisessä. Läkimmämmät keskustelijat korostivat turvallisuudesta huolehtimista ennaltaehkäisevästi: liikutaan ja harastetaan, otetaan marjametsään mukaan kännykkä, kartta, gps ja kompassi, laitetaan liukkaalla kelillä piikkikengät jalkaan, käytetään turvaranneketta, harjoitellaan elvytystä ja kirjataan oma hoitotahto. Nuoremmat osallistujat kertoivat pitävänsä tärkeänä huolehtia terveydestään, kunnostaan ja arjen rutiineistaan.

Itsekseen pärjääminen voidaan myös nähdä tapana kantaa vastuuta toisista.

Olen hyväkuntoinen vieläkin, vaikka ikää on yli 90. En ole saanut apua keneltäkään. Lähipiiristä löytyy terveydenhuollon ammattilaisia, mutta en halua rasittaa heitä vaan pärjätä itsekseen.

Omaa turvallisuuden tunnetta voi vahvistaa myös henkisesti. Vaikeissa elämäntilanteissa ja uhkaavissa ympäristöissä aiemmin eläneet keskustelijat kuvailivat sietokykynsä pelon suhteen olevan nykyään vahva. Kokemukset vaikeista tilanteista selviytymisestä luovat luottamusta ja uskoa omaan osaamiseen, toimintakykyyn ja tulevaisuuteen.

Keskellä jatkuvaa yhteiskunnallista kriisi- ja ongelmapuhetta osa keskustelijoita haluaa tietoisesti vahvistaa itsessä ja ympärillä olevissa ihmisissä toivon ja luottamuksen asennetta. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi uskoa julkisen sektorin palveluiden saatavuuteen ja toimivuuteen, tulevaisuuden myönteisten mahdollisuuksien korostamista sekä esimerkkejä yksilöiden ja yhteiskunnan joustavuudesta vaikeissa tilanteissa, kuten koronapandemiassa.

Myös luovuudella, taiteella ja mielikuvituksella tärkeä rooli turvallisuuden tunteen vaalimisessa:

Taide voi olla sellainen koossapitävä voima ja sellainen turvallisuutta luova voima (...) Se ei poissulje sitä, etteikö taiteessa voitaisi käsitellä epämiellyttäviäkin asioita ja kertoa siitä, minkälaista maailma voi olla. Sen ei mun mielestä aina tarvi olla turvallista, vaan voi olla mahdollisuus haakeutua sellaisen taiteen ääreen, joka keikuttaa sitä omaa turvallisuutta.

Sosiaaliset suhteet ja yhteisöt

”Luottamus syntyy ihmisten välillä, ei instituutioiden välillä.”

Tärkeimmäksi luottamusta rakentavaksi tekijässä osallistujien arjessa nousevat suhteet kanssaihmiin ja osallisuus erilaisissa yhteisöissä. Monen lähin turvaverkko löytyy omista läheisistä:

Parisuhde on tärkeä, kun ikää tulee. Yhtään yötä emme ole olleet yksin (...) Tämä tuo turvallisuutta ja terveyskin on parempi. Olisin ”pois” jos kaveri ei olisi ollut vieressä, kun tuli sairaskohtaus. Parina pärjätään, yksin ei pärjäisi.

Luottamuksen piiri laajenee yhteisen tekemisen ja niissä tapahtuvien kohtaamisten kautta: taloyhtiön talkoot, vanhan kylätalon kunnostaminen, ystäväkamarit ja kohtaamispaikat, yhteislaulut ja yhteislenkit ovat esimerkkejä toiminnasta, jossa osallistujat ovat tutustuneet toisiin ja tulleet osaksi porukkaa. Lapsiperheissä kaivataan omille alueille yhteisöllistä toimintaa, jossa perheet tutustuvat, sekä lapsille ja nuorille maksutonta tekemistä, jossa on läsnä myös turvallisia aikuisia. Vanhemman näkökulmasta turvallisuutta lisää, jos he tietävät missä ja kenen kanssa lapset vapaa-ajalla liikkuvat ja toisten vanhempien kanssa on mahdollista vaihtaa tietoa ja kokemuksia. Koulumaailmassa yhteenkuuluvuutta ja luottamusta luo koulun ja perheiden välinen yhteistyö:

Koulun ja vanhempien välinen yhteistyö ja perheiden välinen vuorovaikutus on heikentynyt paljon omasta lapsuudestani, jolloin tehtiin enemmän yhdessä ja tutustuttiin. Se luo turvallisuutta, jos voi matalalla kynnyksellä ottaa yhteyttä toisiin vanhempiin.

Yksilöllisyyttä korostava kulttuuri voi luoda turvatomuutta, kun kaikki on omilla harteilla: elämänhallinta, talous ja turvallisuus. Osa keskustelijoista toivookin, että kasvatus, kulttuuri ja tekemisen tavat muuttuisivat kautta linjan yhteisöllisemmiksi. Yhteisöllisyyttä vaalimalla ja vahvistamalla eri-ikäiset ihmiset kohtaavat, löytävät merkityksellistä tekemistä, pääsevät vaikuttamaan asioihin ja voivat tuntea kuuluvansa joukkoon.

Kokemukset avun antamisesta ja saamisesta ovat vahvistaneet osallistujien luottamusta. Apua annetaan muun muassa vapaaehtoistyössä liikuntaluotusina, ulkoilukaverina, päivystävässä puhelimessa ja paikallisissa kohtaamispaikoissa. Apua on saatu niin perheenjäseniltä, ystäviltä kuin naapureiltakin, ja joskus ihan tuntemattomiltakin:

Oli sellainen tilanne, ettei jalat kantaneet ja nuori pariskunta tuli kysymään tarvitseeko apua ja he tietenkään minua auttoja en ollut kaukana kotoa, niin auttoi kotiin. Tietää, ettei jää yksin, jos vaikka kauppareissulla on.

Arjen yhteisöllisyys ja avun antaminen ja saaminen on tärkeää myös siksi, että oli hyvinvointiyhteiskunnan ja sen palveluiden tilasta mitä mieltä tahansa, niin

Ei ole sellaisia määriä ammattilaisia, että saisimme kaikille palveluita. Miten voisimme paremmin tukea toinen toisiamme?

Aktiivisesti yhteisöllisiin asioihin osallistuvat ihmiset ja laajemmin kansalaisyhteiskunta erilaisine toimijoinen vahvistavatkin osallistujien luottamusta ihmisten hyväntahtoisuuteen ja koko yhteiskuntaan:

Järjestöpuolen jutuissa tapaa paljon mukavia, auttamishaluisia, positiivisia ja huomiseen uskovia ihmisiä. Tässäkin tulee sellainen kaksijakoisuus, että jos seura tietynlaisia medioita, niin siitä saa yhden näkökulman tästä ajasta, mutta jos kohtaa ihmisiä, on kuva aika toisenlainen.

Monet osallistujista ajattelevat, että suomalaiset ovat luonteeltaan rehellisiä ja hyväntahtoisia. Täällä on helppo luottaa siihen, että asiat tehdään hyvin ja sääntöjen mukaan. Luottamuksen nähdään myös lisäävän luottamusta: kun esimerkiksi nuori saa työpaikalla tai harrastuksessa kokemuksen siitä, että häneen luotetaan antamalla vastuuta, niin samalla vahvistuu myös tahto olla luottamuksen arvoinen.

Luottamus ja yhteisö kasvavat luottamalla: kun annetaan vastuuta jollekin, hän kokee itsensä sen arvoiseksi, jolloin luottamus kasvattaa hyvää.

Yhteisöt eivät useinkaan ole automaattisesti avoimia ja kutsuvia uusille ihmisille, vaan tähän tulee kiinnittää tietoista huomiota. Keskustelijoiden jatkamia esimerkkejä ovat katsekontaktin ottaminen, ystävällinen tervehtiminen, tilan tekeminen tutustumiselle, ryhmäyttäminen, selkeät ja julkilausutut toimintatavat sekä tietoinen yhteisön johtaminen. Näin tuetaan yhteisön muodostumista, yhdessä toimimista ja uusien ihmisten liittymistä porukkaan.

Vankilassa olleet keskustelijat puhuivat luottamuksen harjoittelemisesta. Vankilaloissa turvallisuutta luo mahdollisimman normaali arki: hyvät huomenet, rutiinit, sääntöjen noudattaminen ja 'se, että kaikki pitää puheensa'.

Henkilökunnalla oli tosi iso rooli siihen, että oli turvallinen olo (...) Oma historia oli se, että on nurkkaan ajettu ja aina pitää puolustautua. Sit kun sellaiset vartijat, joiden tapa olla oli rento ja rauhallinen ja ihmisen tasolla oleva (...) niin se oma haavoittuva pieni lapsi sisällä saattaa kiukutella... vaikka olis kovan kaverin naamari. Muistan lämmöllä montaa eri vartijaa, jonka rauhallinen läsnäolo toi lämmintä tunnelmaa.

Erilaisuuden kohtaaminen vaikuttaa dialogien pohjalta olevan yhä haaste suomalaisille, joissa vierauden pelko tuntuu aiheuttavan pelkoa ja arkuutta. Siksi luottamuksen rakentaminen vaatii myös ennakkoluulojen purkamista:

Luottamusta herättää se, kun menee vierautta kohden ja huomaa että on enemmän yhteisiä asioita kuin sitä mikä on erilaista. Yhdistävien asioiden löytäminen herättää luottamusta.

Etenkin Suomeen muualta muuttaneet ovat kokeneet uudessa maassa turvattomuutta ja irrallisuutta ympäristössä, jossa ei vielä tunne ketään, eikä kuulu paikallisiin yhteisöihin:

Luulen, että osa turvallisuudentunteesta, jota olen tuntenut tai jonka olen kokenut puuttuvan, liittyy ehkä kuulumiseen, tunteeseen kuulumisesta jonnekin. Enkä puhu kansalaisuudesta tai kielen puhumisesta, vaan siitä, että minut otetaan mukaan.

Dialogien osallistajat arvostavat erityisesti sellaisia yhteisöjä, joissa saa olla outo ja omituinen, välillä haavoittuvainenkin itsensä. Turvallisudentunteen kannalta keskeistä on kokemus hyväksytyksi tulemisesta ja siitä, että jokainen löytäisi paikan, jossa saa olla juuri se kuka on. Joillakin osallistujilla on hyviä kokemuksia tapahtumista tai tilaisuuksista, joissa turvallisemman tilan periaatteet ovat olleet käytössä. Keskustelijat toivovatkin, että heidän omissa sosiaalisissa ryhmissään voitaisiin käydä keskustelua siitä, miten itse kukin voi omalla käytöksellään luoda turvan tunnetta toisille ja kuinka myös kieli liittyy turvallisuuteen:

Turvallisuutta herättää se, kun saa puhua erilaisia kieliä, tai ei ole pakko puhua vain suomea vaan saa käyttää myös englannin kieltä ja hakea sanoja.

Kansalaisten osallisuus ja hallinnon avoimuus

”Kun ihmiseen luotetaan, hän pyrkii olemaan luottamuksen arvoinen.”

Dialogeissa pohdittiin sekä ”tavallisten kansalaisten” että palveluissa ja valtionhallinnossa työskentelevien ammattilaisten näkökulmista osallisuuden merkitystä ja vahvistamista luottamuksen lähteenä.

Uusia palveluita suunniteltaessa tai sopimuksia tehdessä on tärkeää ottaa yksilö tai perhe heti alusta asti mukaan, jolloin vältytään tilanteilta, joissa palvelu ei vastaakaan tarpeita. Myönteisiä kokemuksia osallisuudesta ovat synnyttäneet myös välittämistä osoittavat työntekijät, hyvä ja kuunteleva johtaminen sekä erilaiset osallisuuden menetelmät, kuten palvelumuotoilu ja Erätauco-dialogi.

Järjestelmän tulee myös osoittaa luottamusta asiakkaisiin, tämä vastavuoroinen luottamus on olennainen osa toimivaa palvelujärjestelmää.

Haastavissakin tilanteissa, joissa resursseista on pulaa eikä palvelua voida tarjota, ammattilaisilta toivotaan rehellisyyttä:

Asiakkailla kerrotaan asiat niin kuin ne ovat, eikä anneta katteettomia lupauksia.

Palveluiden ohella osallistujat peräänkuuluttavat osallisuuden vahvistamista alue- ja kaupunkisuunnittelussa. Kaupunkisuunnittelulla voidaan vaikuttaa ihmisten turvallisuuden kokemukseen. Avainasemassa on alueiden eriytymisen ehkäiseminen:

eri kokoisia ja vuokra- ja omistusasuntoja samoille alueille, päihde- ja käyttöhuonetyyppisiä palveluita myös niin kutsutuille hyväosaisten alueille, ihmisille tilaa asua ja elää, yhteisiä kohtaamispaikkoja sekä ulkona että sisällä sekä kutsuvia penkkejä ja hengailupaikkoja.

Yksi kaupunkisuunnittelussa vähälle huomiolle jäänyt ryhmä ovat lapset. Yhdessä keskustelussa muistutettiin, että lapset tulee huomioida päiväkotien ja koulujen suunnittelun ohella muuallakin. Esimerkiksi pimeys aiheuttaa lapsissa turvattomuutta ja siksi leikkipuistojen, mutta myös muiden ympäristöjen valaistukseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Osa keskustelijoista nosti esiin, että lasten osallisuutta ihan kaikessa suunnittelussa ja päätöksenteossa olisikin Suomessa syytä laajentaa.

Dialogeihin osallistui lukuisia valtionhallinnon työntekijöitä, jotka pohtivat oman työnsä näkökulmasta kansalaisten luottamusta valtioon ja sen hallintoon. Osa keskustelijoista kokee, että vaikka Suomessa on perinteisesti ollut korkea luotto viranomaisiin, niin tällä hetkellä viranomaistoimintaa kyseenalastetaan enemmän kuin koskaan. Viranomaistoiminta saatetaan mieltää politiikan jatkeeksi, jolloin heikentynyt luottamus poliittikkoihin heijastuu myös virkahenkilöiden työhön. Työntekijät kokevat painostusta *’enenevässä määrin asiakkaiden taholta, sekä somessa että suorina yhteydenottoina’*. Välillä tulkitaan väärin, välillä levitetään tahallaan väärää informaatiota.

Jatkuvaa työtä sen luottamuksen eteen joutuu ehkä tekemään enemmän kuin aiemmin.

Hyvän ja asiansa osaavan virkakunnan nähdään poliittisten myllerrysten keskellä kuitenkin tarjoavan vakautta ja jatkuvuutta. Avoimen ja oikeudenmukaiseksi koetun hallinnon pohjana toimivat läpinäkyvyys, perustellut ja julkisesti saatavilla olevat päätökset ja ratkaisut, palveleva ja myönteinen ilmapiiri sekä selkeä viestintä:

Pidetään huoli virkamiehinä siitä, että me käytetään kieltä ja viestitään asioista niin, että mahdollisimman monet ihmiset sen ymmärtävät mahdollisimman yksiselitteisesti.

Kansalaisenkin näkökulmasta luottamus viranomaisiin ja instituutioihin rakentuu avoimuudesta:

Miten me lastensuojelu vaikka nähdään yhteiskunnassa, miten siihen instituutina luotetaan. Eikä se koske pelkästään lastensuojelua vaan myös vaikka maanpuolustusta tai poliisia tai oikeusjärjestelmää tai koulua. Että mitä salamyhkäisempiä ne on, niin ainakin sitä vähemmän mä koen, että ne lisää mun turvallisuutta, tai että mä voin luottaa niihin, jos mä en tiedä mitä ne tekee.

Virkahenkilöiden keskusteluissa nostettiin esiin, että hybridivaikuttamisessa avoimuutta ja laajaa julkisuuskäsitystä voidaan kuitenkin käyttää myös hyväksi. Yhteiskunnan toiminnalle kriittinen ja kansalliseen turvallisuuteen vaikuttava tieto on suojattava hyvin ja turvallisuuden ja avoimuuden välillä tehdään jatkuvaa tasapainottelua. Useimmista asioista voidaan kuitenkin kertoa jotakin ja luottamusta vahvistaa, *'että riittävän ajoissa lähdetään kertomaan, on se sitten sisäisesti tai ulkoisesti'*. Sisäisesti tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kun valtionhallintoon tulevista leikkauksista oli päätetty, niin johto piti aiheesta heti tiedotustilaisuuden. Tämä lisäsi luottamusta työnantajaan. Sama pätee keskustelijoiden mielestä myös kansalaistiedottamiseen.

Osallistujien kokemusten mukaan *'vapaamuotoinen tapaaminen viranomaisten kanssa rakentaa luottamusta molemmin puolin'* ja ennaltaehkäisevä ote auttaa ihmisiä luottamaan esimerkiksi poliisiin. Luottamusta poliisiin pidettiin yleisesti hyvänä, vaikka asetelma on haastava: *'poliisi kuitenkin joutuu tarkkailemaan kansalaisia tietyissä tilanteissa'* ja *'poliisin tapaamiseen on aina syy ja se ei ole miellyttävä'*. Poliisityössä kohdataan myös ihmisiä, jotka eivät luota kehenkään tai mihinkään, etenkin *"helvetin kyttiin"*. Poliisin kanssa elämänsä varrella paljon tekemisissä olleet keskustelijat kuitenkin kertovat, että heidän oman elämänsä rauhoittumisen myötä poliisin luottamus on rakentunut vähitellen myös heihin.

Yksi dialogeihin osallistunut virkahenkilö kuvaa luottamusta *"liimana"* tai *"betonipohjana"* kaikelle tekemiselle: yhteistyölle organisaation sisällä ja eri ammattiryhmien välillä, sekä suhteessa kansalaisiin ja sidosryhmiin. Keskusteluissa muistutetaan, että luottamuksen näkökulmasta jokainen kohtaaminen viranhaltijan ja kansalaisen välillä on arvokas:

Sä voit joko rakentaa sitä luottamusta, tai sä voit romuttaa sen.

Dialogi

”Kuulluksi tuleminen luo osallisuutta, osallisuus luo yhteisöllisyyttä, ja yhteisöllisyys luo turvallisuutta.”

Kansallisten dialogien osallistujille dialogissa oleminen antoi kokemuksen siitä, että luottamusta voidaan rakentaa tässä hetkessä kohtaamisen ja keskustelun kautta. Erityisesti keskusteluissa esille nousseet inhimillisyys ja yhteisöllisyys tekivät ihmisiin vaikutuksen ja loivat tunteen siitä, että muut ihmiset suhtautuvat heihin ymmärtävästi. Tämä puolestaan lisäsi osallistujien turvallisuuden tunnetta, millä voi olla myös pidempikestoisia vaikutuksia.

Osallistajat toivovat, että ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja julkisissa keskusteluissa lopeutettaisiin tarkoitushakuinen kärjistäminen, leimaaminen ja väkisin oikeassa oleminen. Sen sijaan kuunneltaisiin enemmän toisia ja pyrittäisiin ymmärtämään erilaisia näkökulmia.

Dialogeilla, joissa kohdataan erilaisia ja erilaisista taustoista tulevia ihmisiä, voidaan rakentaa luottamusta myös moninaisuuden pohjalta. Tämä edellyttää, että kukin kohdataan yksilönä, ei tehdä oletuksia ulkonäön tai pukeutumisen perusteella, ollaan kiinnostuneita toisten kokemuksista ja etsitään erottavien sijaan yhdistäviä tekijöitä. Jatkuvan vastakkainasettelun ja murenevan luottamuksen yhteiskuntaan kaivataan juuri ennakkoluuloja purkavia kohtaamisia. Niissä voi huomata, että jokainen meistä haluaa kokea olevansa turvassa ja elää turvallisessa yhteiskunnassa, vaikka keinot sen saavuttamiseksi voivat vaihdella:

Uskon, että kaikki pyrkivät turvallisuuteen, vaikka meillä on eri käsityksiä, miten sen voi saavuttaa. Toisille se tarkoittaa, että suljetaan kaikki erilaiset ulkopuolelle, suljetaan rajat, pysytään omassa kuplassa. Toisille se on sitä, että kohdataan ja tutustutaan ja opitaan ja suhtaudutaan uteliaasti, laajennetaan omaa maailmaa.

Keskustelijoiden turvallisuuden ja luottamuksen lähteitä

KOHTAAMINEN, YHDESSÄ SOVITUT RAJAT JA SÄÄNNÖT, ASUNTO JA RAHA, LUONTO, PARISUHDE, LAPSET, PERHE, SIJAISPERHE, HARRASTUKSET, TERVEYS, JUURET, ARKIRUTIINIT, MÖKKI, LINNUNLAULU, TUNNETAIDOT, INFRASTRUKTUURI, HALLINNAN TUNNE, ENNAKOINTI, TARINAT, DIALOGIT, SOPIMUSTEN NOUDATTAMINEN, TOIMIJUUS, VUOROVAIKUTUS, TALOUDELLINEN TURVALLISUUS,

MUSIIKKI, KUNNIOITUS, JAETTU HUOLI, PRESIDENTTI JA ARMEIJA, LIIKUNTA, NETISTÄ POISSAOLO, SUHTEET MUIHIN, VIRANOMAISET, SUKULAISET, TERVEYS, MARJASTUS, ITSENÄISYYS, TAIDE, PERUSTOIMEENTULO, HYVINVOINTIVALTIO, ARJEN RUTIINIT, HYVÄNTAHTOISUUS JA SYDÄMELLISYYS, KUULLUKSI JA KOHDATUKSI TULEMINEN, RIITTÄVÄT RESURSSIT, TEATTERI, EMPATIA, LÄSNÄOLEVAT AIKUISET, LÄHIKOULU, POSITIIVISUUS, NAAPURIAPU, HYVÄKSYTYKSI TULEMINEN OMANA ITSENÄ, OSALLISUUS, JOUSTAVUUS, RUOKA, OPISKELIJAHUOLTO, AVOIN VIESTINTÄ, IKÄRYHMÄT LÄPÄISEVÄ YHTEINEN TOIMINTA, LÄHDEKRITIIKKI JA FAKTANTARKASTUS, OSAAVA VIRKAMIESKUNTA, SELKOKIELI, KOIRA, OIKEUSTURVA, VALTIO, KIELITAITO, SOSIAALINEN VERKOSTO, SEURAKUNTA, TUTTUUS, URHEILU, POTILASJÄRJESTÖT, YÖVALO, KIUSAAMATTOMUUS, POSITIIVINEN AJATTELU, ERILAISUUDEN HYVÄKSYMINEEN, KATSEKONTAKTI, MUMMOLA, TUTTU KERROSTALO, ASIAANTUNTIJUUS, PÄÄTÖS LUOTTAAN, UNELMAT, TUNTEIDEN KÄSITTELY, VAKAUS, VAPAAUS, RUOKAA JÄÄKAAPISSA JA JOKU ODOTTAMASSA, POSITIIVISET MEDIAJUTUT, TIEDON NOPEUS, ROSKIEN KERÄÄMINEN, SOME TIEDON LISÄÄJÄNÄ, TOIMIVAT PALVELUT, VERTAISTOIMINTA, JAKAMINEN, LÄPINÄKYVÄ HALLINTO, SUOMEN PASSI, MONIKIELISYYS, KIINTYMYSVERKOSTOT, VAHVA KÄYTTÄJÄTUNNISTAUTUMINEN, SITKEYS, KONSERTIT, NATO, PALKALLA TOIMEENTULO, ÄÄNESTÄMINEN, VANHUKSET, PIHATALKOOT, PAIKALLISYHTEISÖT, LEIMAAMATTOMUUS, REHELLISYYS, TASA-ARVO, TALONMIES, OMA JÄRKI, YLE, HYVÄT TEOT.

5. Johtopäätökset

Kansallisten dialogien tuottama, eri elämäntilanteissa ja sosioekonomisissa asemissa elävien ihmisten kohtaamisissa syntyvä kokemustieto auttaa ymmärtämään, kuinka turvallisuuden ja luottamuksen tunne ihmisten arjessa rakentuu. Dialogit valottivat millaiset kokemukset vaikuttavat ihmisten turvallisuudentunteeseen ja luottamukseen, ja millaisia yhtäläisyyksiä ja eroja näissä kokemuksissa on eri ikäisten, eri puolilla Suomea asuvien ja erilaisissa elämäntilanteissa elävien ihmisten elämässä.

Tärkeimmät johtopäätökset kevään 2024 Kansallista dialogeista ovat:

1. Kansalaisten kokema turvattomuus on lisääntynyt. Tämä näkyy erityisesti heikompana luottamuksena yhteiskunnan turvaverkkoihin ja oman elämän ennakoitavuuteen. Lisääntynyt ennakoimattomuus ja turvaverkkojen koettu rapautuminen kaventavat monen ihmisen luottamuksen piiriä ja asettavat yksilöt eriarvoiseen asemaan sen perusteella, minkä verran heidän lähipiirissään saatavilla tukea ja apua.
2. Turvattomuus ja sen synnyttämä epävarmuus ravistelevat samanaikaisesti monia eri elämänalueita: työtä ja toimeentuloa, hyvinvointia ja hoivaa, yhteiskunnan yhtenäisyyttä, tiedon merkitystä ja luotettavuutta, kansainvälisiä suhteita ja viime kädessä myös planeetan elinehtoja. Useat huonoista muutoksista tuntuvat pysyviltä ja ihmisten on yhä vaikeampi uskoa siihen, että tulevaisuudessa asiat olisivat jossain vaiheessa taas paremmin. Epävarmaan tulevaisuuteen suuntaaminen muuttuu entistäkin vaikeammaksi, jos ihmiset eivät kykene luottamaan toisiinsa ja yhteiskunnan kannattelukykyyn.

3. Lisääntyneen turvattomuuden keskellä kansalaisilla on vankkoja käsityksiä siitä, miten rapautuvaa luottamusta voidaan korjata ja samalla vahvistaa turvallisuuden tunnetta. Luottamusta voidaan rakentaa monella tasolla: auttamalla ihmisiä huolehtimaan omasta toimintakyvystään, luomalla yhteisöjä rakentavia kohtaamisia, vahvistamalla kansalaisten osallisuutta ja hallinnon parempaa ymmärrystä päätöksenteon pohjaksi, sekä tekemällä näkyväksi myönteisiä kuvia tulevaisuudesta. Päättäjien ja hallinnon on tärkeää huomioida, että kansalaisten kokemukseen turvallisuudesta ja turvattomuudesta yhteiskunnassa vaikuttavat ennen kaikkea heidän arkensa konkreettiset olosuhteet, julkisten palveluiden saatavuus ja toimivuus sekä poliittisen päätöksenteon oikeudenmukaisuus.

Liite: Aiemmat Kansalliset Dialogit

Kevät 2023: Epävarmuudessa eläminen

Kevään 2023 Kansallinen dialogi ”Elämä epävarmuudessa” piirsi kuvan noin 660 henkilön kokemuksista epävarmuudessa elämisestä. Kansallisen dialogin osallistujajoukko oli moninainen, joten yhteenvedossa kuuluvat eri ikäluokkia, ammattiryhmiä ja kulttuurisia taustoja edustavien ihmisten äänet. Yhdessä niistä muodostui kattava kokonaiskuva kansalaisten tavoista ymmärtää ja käsitellä nykyhetkeä, jossa erilaiset kriisit seuraavat toisiaan.

Yhteenvedosta voidaan lukea, miltä epävarmuus tuntuu eri yksilöiden elämässä ja millaisia merkityksiä ihmiset sille antavat. Samalla dialogien tuottama kokemustieto näyttää, millaisia syy-seuraussuhteita osallistajat liittävät kokemuksiinsa epävarmuuksiin. Saamme käsityksen siitä, mihin kaikkeen vaikkapa taloudellinen, terveyteen liittyvä tai globaaleista kriiseistä nouseva epävarmuus vaikuttaa ihmisten elämässä. Näin muodostuu ymmärrystä myös siitä, miten vaikutukset eroavat yksilöiden taustojen ja elämäntilanteiden mukaan.

Tärkeimmät havainnot kevään 2023 Kansallisesta dialogista olivat seuraavat:

1. Valtaosa keskusteluihin osallistuneista kansalaisista koki epävarmuuden lisääntyneen elämässään. Epävarmuuden koettiin lisääntyneen omassa arjessa, yhteiskunnassa ja globaalisti.
2. Epävarmuutta aiheutti myös se, että yhteiskunnallisten vastakkainasettelujen koettiin lisääntyneen ja kansallisen yhteishengen nähtiin olevan koetuksella.
3. Epävarmuus kohtelee eri elämäntilanteissa olevia ihmisiä eri tavoin. Epävarmuus kasaantui erityisesti taloudellisesti, sosiaalisesti tai terveydellisesti haavoittuvassa elämäntilanteessa eläville ihmisille.
4. Lisääntyneen epävarmuuden seurauksena monet kokivat uskonsa tulevaisuuteen heikentyneen. Tulevaisuudessa huoletti erityisesti lasten ja nuorten pärjääminen, hyvinvointivaltion ja sen palveluiden rapautuminen sekä globaalit kriisit koskien taloutta, sotia, demokratian tilaa ja planeetan kantokykyä.
5. Tärkeimmiksi epävarmuudessa elämistä helpottaviksi tekijöiksi nousivat yhteisöllisyys, arjen hyvinvointitaidot ja omiin arvoihin nojaava toiminta.

Syksy 2023: Yhdessä ja yksin

Kansallisissa dialogeissa syyskaudella 2023 keskusteltiin aiheesta ”Yhdessä ja yksin”. Ympäri Suomea järjestetyissä 68 dialogissa rakennettiin 650 keskustelijan voimin aikalaiskuvaa yhteisöistä ja kohtaamisista nykyhetken Suomessa.

Yhteenvedossa kuvataan, miten ihmiset hahmottavat sosiaalisten sidosten merkitystä omassa elämässään, ja millaisia ovat suomalaisten yhteisöjen kipupisteet ja elämäntilanteet, joissa ihmiset ovat vaarassa pudota yhteisöjen ulkopuolelle. Dialogeissa syntynyt kokemustieto valottaa sitä, millainen merkitys ihmisille on lähiyhteisöillä kuten perheellä, ystävillä, työpaikalla, koululla ja harrastusyhteisöillä. Samalla rakentuu myös laajempi näkyminen suomalaiseen yhteiskunnan erilaisiin sosiaalisiin kerrostumiin, joihin moni kokee kuuluvansa, mutta joiden ulkopuolelle osa tuntee jäävänsä.

Tärkeimmät johtopäätökset syksyn 2023 Kansallisista dialogeista olivat:

1. Elämme aikaa, jossa etenkin digitalisaatio, hybridityö, erilaiset kriisit ja julkisten palveluiden uudelleenorganisointi vaikuttavat tapoihimme kohdata toisiamme ja toimia yhteisöinä. Tämän rinnalla meillä on yhä enemmän poliittisia ja yhteiskunnallisia haasteita, jotka jakavat ihmisiä leireihin. Ihmiset kokivat, ettemme ole pitäneet yhteisöstämme riittävästi huolta, jonka seurauksena monet yhteisöt ovat vaarassa rapautua.
2. Dialogit tekivät näkyväksi erilaisia elämänkaaren vaiheita, jossa kuka tahansa voi kokea vaikeuksia kiinnittyä uusiin yhteisöihin. Samalla on havaittavissa suurta ihmisjoukkoa koskevaa pysyvää ja kasautuvaa yksinäisyyttä. Mitä enemmän yhteisöt rapautuvat, sitä voimakkaammin se iskee juuri haavoittuvimmissa elämäntilanteissa eläviin ihmisiin. Yhteisöjen rapautuminen myös heikentää sekä yksilöiden että yhteiskunnan kriisinkestävyyttä.
3. Tarvitsemme kulttuurin ja ajattelun muutoksen, jossa yhteisöihin kiinnitetään huomiota, niihin panostetaan ja niitä johdetaan tietoisesti. Tällainen muutos edellyttää yhteisötoimijuutta, eli ymmärrystä, kyvykkyyttä ja halua yhteisöjen rakentamiseen ja johtamiseen. Myös julkisella vallalla ja palveluilla voi olla nykyistä vahvempi rooli yhteisöllisyyden tukijana ja mahdollistajana, sekä hedelmällisen maaperän muokkaajana kansalaisten omaehtoiselle yhteisötoimijuudelle.

Kirjoittajat

Julkaisun kirjoittajat KTT Elina Henttonen (Valtaamo Oy), Janne Kareinen (Aretai Oy/DialogiAkademia) ja TT, FM Kai Alhanen (Aretai Oy/DialogiAkademia) ovat kokeneita dialogin ammattilaisia, joilla on monipuolinen kokemus laadullisesta analyysistä sekä dialogien fasilitoinnista, dialogisen kokemustiedon hyödyntämisestä, dialogiosaamisen kouluttamisesta ja dialogimenetelmien kehittämisestä Suomessa ja kansainvälisesti.

KANSALLISET DIALOGIT

Julkaistu 2024